

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС,
доктор історичних наук, професор
_____ Василь ОРЛИК
«_____» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему:

**«Музей мистецтв Кіровоградської обласної ради –
інформаційний центр соціокультурного простору міста»**

Виконав здобувач вищої освіти
II курсу, групи ІС-22М (1,4)
ОПП «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»
спеціальності 029 «Інформаційна
бібліотечна та архівна справа»
_____ ДАНИЛИШИН Олена Романівна
«_____» _____ 2024 р.

Керівник роботи
к. філол. н., доцент
_____ Людмила Глебова
«_____» _____ 2024 р.

Рецензент
к. пед. н., директор Кропивницького фахового коледжу
Приватного вищого навчального закладу «Університет
сучасних знань»
_____ Тетяна ШИШКІНА

Кропивницький-2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	14
1.1. Історіографія проблеми.....	14
1.2. Джерельна база дослідження.....	20
1.3. Методи музеєзнавчих студій.....	21
РОЗДІЛ 2. СТВОРЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ МУЗЕЮ МИСТЕЦТВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ.....	22
2.1. Створення та функціональні аспекти діяльності музею.....	22
2.2. Трансформація музею в соціокультурному та часовому вимірах.....	30
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЮ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ.....	41
3.1. Особливості діяльній моделі музею: 2001-2023 роки.....	41
3.2. Стратегія діяльності музею у період воєнного стану.....	63
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом останніх 10 років українські музеї зазнали помітної трансформації. Хоча цей процес розпочався ще раніше – майже три десятиліття тому. По суті, з приміщень, де зберігається, досліджується і відтворюється національна спадщина, частина закладів культури перетворилася на потужні ідейні, патріотичні, інформаційні, соціальні, культурні, творчі, мистецькі майданчики, які водночас перейняли на себе роль архітекторів громадської думки.

У Кіровоградській області станом на грудень 2023 року функціонує 134 музеї та галереї комунальної, громадської та приватної власності.

Сьогодні, як демонструють реалії, плюралізм основних профілів діяльності музеїв – краєзнавчий, історичний, етнографічний, художній, археологічний тощо – у більшості з них розвивається паралельно з продукуванням успішних кейсів соціальної форми роботи.

Це обумовлено не лише розвитком технологій, а й високою конкуренцією між музеями та бажанням формувати самостійно соціально-туристично-культурний порядок денний селищ, міст чи регіонів незалежно від адміністративного впливу і календарного плану.

Еволюція Кіровоградського обласного художнього музею у Музей мистецтв почалася ще задовго до офіційного перейменування закладу.

Фактично старт глобальних змін можна датувати 2008 роком. Тоді музей уперше разом із десятками країн світу і лише п'ятіркою музеїв України провів міжнародну акцію «Ніч музеїв». Так Кіровоградський обласний художній музей став одним із флагманів змін у державі на той час поряд із Києвом, Одесою та Львовом, де музейники процес трансформацій у соціокультурні хаби розпочали трохи раніше.

Те, як відбувалося перетворення, що вплинуло на хід історії розвитку музею, та як соціальні, громадські, політичні події відобразилися на цьому процесі – лягло в основу становлення Музею мистецтв як потужного центру соціокультурного простору міста.

І саме використання нових технологій і підходів у комунікаціях із громадськістю дали потужний поштовх до трансформації музейної установи.

Німецький музеєзнавець Фрідріх Вайдахер у своєму посібнику «Загальна музеологія»¹ акцентує увагу на соціальній місії музею. Він порушує проблему і пропонує пакет рішень як залучати громадськість до діяльності музеїв, застосовуючи міждисциплінарні підходи та нові методи комунікації в роботі музеїв.

Українська група дослідників музейної справи, що підготувала першу колективну монографію «Соціологія музею»²: Наталія Цимбалюк, Надія Бабенко, Світлана Грінченко, Леонід Чупрій, Олена Підходяща, Віктор Карпов, Тетяна Яцечко-Блаженко, Олег Ануфрієв, Ганна Рудик, Тамара Куцаєва, Наталія Горська, Яна Лях, Надія Капустіна, Оксана Агеєва, Анна Небеська та інші наводять приклади як в умовах загальнополітичної трансформації суспільства відбувається зміна розуміння статусу самого музею. Автори зазначають, що музеї – це соціальні інститути.

Показовим є дослідження громадської думки Віктора Карпова. У 2018 році науковець провів анкетування через Google form та з використанням паперових анкет, яке продемонструвало, що «музеї виступають модераторами діяльності людини у сфері культури, місцем її духовного збагачення, етичного та естетичного розвитку особистості».

Науковець Ігор Паньків у своїй статті «Скансени в соціокультурному просторі України: перспективи розвитку та міжнародний досвід»³ спростовує думку закордонних і вітчизняних дослідників музейної справи, які вважають суттєвою рисою сучасності ослаблення ідеологічних і символічних ідентифікацій, зазначаючи, що досвід громадянських протестів українського суспільства доводить протилежне.

¹ Вайдахер, Ф. Загальна музеологія: посібник. Львів: «Літопис», 2005.

² Карпов В. В. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу. К.: НАКККіМ, 2015. 168 с.

³ Паньків І. Скансени в соціокультурному просторі України: перспективи розвитку та міжнародний досвід. Портал Національного музею народної архітектури та побуту України. URL: <https://www.pyrohiv.com/activities/skanseni-v-sotsio-kulturnomu-prostori-ukraini-perspektivi-rozvitku-ta-mizhnarodniy-dosvid.html> (дата звернення: 04.01.2024).

Зокрема, він зауважує, що в Україні протягом останніх десяти-п'ятнадцяти років «суттєво актуалізувалися історичні (національні) ідентифікаційні маркери, які не лише набули нового звучання і перегляду, але й викликали формування нових ідентифікаційних структур і механізмів», що лягло в контекст змін діяльності музеїв.

Тим часом 24 серпня 2022 року Надзвичайна генеральна Асамблея ІСОМ ухвалила¹ рішення про нове визначення суті й терміну «Музей». «Музей – це постійно діюча неприбуткова інституція на службі суспільства, яка досліджує, колекціонує, зберігає, презентує та інтерпретує матеріальну і нематеріальну спадщину. Музеї – це відкриті для громадськості, доступні й інклюзивні установи, які плекають розмаїття і сприяють стабільному розвитку. У своїй роботі й комунікаціях музеї керуються етичними і професійними засадами, залучають до участі громади і пропонують різні можливості для освіти і задоволення, даючи змогу рефлексувати і ділитися знаннями».

(Додаток В)

Мета і завдання роботи. З огляду на своєчасність і актуальність теми, **мета роботи** – дослідження процесу трансформації Музею мистецтв, розширення сфери його діяльності, запровадження та використання в музейній роботі інноваційних підходів щодо функціонування й перетворення на соціокультурний простір міста й регіону, аналіз втілених ініціатив і визначення успішних кейсів і проєктів Музею мистецтв, вивчення суспільних чинників, що вплинули на процес змін музею.

Мета роботи обумовлює наступні **завдання**:

- вивчити історіографію проблеми та опрацювати джерельну базу дослідження;
- дослідити історію створення художнього музею і його еволюцію в Музей мистецтв;
- визначити особливості функціонування сучасного музею, проаналізувати вплив інновацій на його роботу;

¹ ICOM. International council of museums, 2022. Параг. URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (дата звернення: 04.01.2024).

- дослідити етапи креативного розвитку музею та запровадження сучасних технологій і методик у комунікативній сфері й залучення громадськості до діяльності Музею мистецтв;

- охарактеризувати проекти і кейси Музею мистецтв, дослідивши в тому числі роботу музею в контексті війни, а також вплив соціокультурних і громадянських подій на переформатування роботи музею.

Об'єктом дослідження є етапи розвитку і становлення Музею мистецтв Кіровоградської обласної ради.

Предметом дослідження визначені функціональні засади діяльності Музею мистецтв та їхнє історичне і науково-теоретичне обґрунтування.

Методи дослідження: історичні – для аналізу історії акумулювання знань із визначеної теми; загальнонаукові – для визначення основних напрямів у дослідженнях застосування креативних форм діяльності музею; методи аналізу для вивчення літератури з запровадження інноваційних форм діяльності музею.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному аналізі креативних та інноваційних форм діяльності музею та в дослідженні особливостей функціонування сучасного музею.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи становить 96 сторінок. Перелік використаної літератури налічує 97 позицій.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Історію створення музею можна датувати кінцем XIX століття. У 1870 році представники тогочасної інтелігенції загорілися ідеєю створити в Єлисаветграді художній музей. Вони гуртували навколо себе талановитих людей і за три роки у місті заявило про своє створення Товариство поширення грамотності й ремесел¹. По суті, це і стало точкою відліку.

У цей час у Єлисаветграді розвиваються вечірні рисувальні і креслярські класи, де свій перший художній досвід отримували молоді люди, часина яких згодом стала іменитими митцями європейського та світового рівнів.

Мова йде про унікальний художній заклад, громадську школу мистецтв під назвою «Вечірні рисувальні класи (ВРК) при Єлисаветградському земському реальному училищі», який діяв із 1880 року.

Випускників тих класів дослідниця Ірина Боса у науковій статті «Роль вечірніх рисувальних і креслярських класів при Єлисаветградському земському реальному училищі у професійному становленні митців кінця XIX – початку XX століття»² ділить на три умовні групи: перша – це учні, які отримали художню освіту для загального розвитку, друга – це ті, хто опанували практичні навички, але так і не стали професійними художниками і третя – це учні, для яких класи були першою сходинкою до професійного мистецтва і які згодом стали знаними художниками.

Серед кращих випускників, до речі, були Олександр Осмьоркін, Казимира Адамська, Петро Ганський, Амшей Нюренберг та інші.

¹ Босько В. М. Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел (1873-1914). *Вечірня газета*. 2010. 16 липня. С. 7; 23 липня. С. 7.

² Боса І. Роль вечірніх рисувальних і креслярських класів при Єлисаветградському земському реальному училищі у професійному становленні митців кінця XIX – початку XX століття *Естетика і етика педагогічної дії*. 2019. Вип. 20. С. 128.

Примітно, що половину своїх прибутків, як зазначають дослідники, Товариство передавало, згідно зі звітом, «найбіднішим учням Академії мистецтв, які вступали до неї із рисувальних класів при Єлисаветському реальному училищі». Тобто, це була стипендія для обдарованих художників.

А отже, у XIX столітті рисувальні класи в Єлисаветграді дали поштовх до створення потужної мистецької школи.

Історики зауважують, що за час існування класів із 1880 по 1918 роки там навчалися більш як три тисячі чоловік.

Хоча у вже зазначеній науковій статті Ірина Боса вказує дещо меншу цифру випускників – понад дві тисячі.

Щоправда, дослідникам вдалося встановити всього на всього не більше сотні імен учнів цих класів. На жаль, основна частина документів того часу не збереглася.

Володимир Босько зауважує, з моменту як з'явилися ВРК, місто по суті визріло для влаштування власної художньої виставки¹.

Тож логічно, що в той період у місті проходять перші виставки випускників. Вони немасові, але тим не менш заявити про себе у художників можливість з'явилася.

Також виставки влаштовує Товариство передвижників або Товариство пересувних художніх виставок^{2 3}, яке діяло наприкінці XIX – початку XX століття. Зазвичай вони показували академічні роботи і їхня цільова аудиторія була саме населення міст.

Проривом того часу можна вважати пересувну виставку картин для народу, яку в Єлисаветград у 1906 році привіз український митець-просвітитель В'ячеслав Розвадовський. Подія неординарна. По-перше за своєю місією – долучити до мистецтва саме жителів сіл, а по-друге, за своїм патріотичним контекстом – він популяризував саме українських авторів.

¹ Босько В. М. Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел (1873-1914). *Вечірня газета*. 2010. 16 липня. С. 7; 23 липня. С. 7.

² Товариство пересувних художніх виставок. Листи, документи. 1869-1899. 1987. В 2-х т.

³ Боса І. Діяльність Товариства пересувних художніх виставок і його вплив на художнє життя Єлисаветграда кінця XIX – початку XX Ст. Деякі аспекти провінційної художньої критики. *Питання культурології*. 2015. Вип. 31. С. 29-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pk1_2015_31_6 (дата звернення: 04.01.2023).

Проте вже у 1913 році в Єлисаветі відбулася ще одна непересічна подія. Значно гучніша за суттю – перша міська художня виставка. (Додаток Н)

У своїй праці Володимир Босько зазначає, що найбільш потужний імпульс для цієї виставки дали Амшей Нюренберг, Ісидор Золотаревський і Семен Данишевський – митці, які повернулися до міста після декількох років перебування у Парижі.

До речі, повертаючись до теми вечірніх рисувальних класів, особливу роль слід відвести місцевому художнику Феодосію Козачинському¹. Це ім'я варто запам'ятати у кількох контекстах.

Перший, саме він завідував класами і саме на його практикуми мало не вишиковувалися черги.

Другий, саме він виховав плеяду талановитих художників зі світовим іменем – Олександр Осмьоркін, Петро Покаржевський, Амшей Нюренберг, Олександр Фойницький і багато інших.

Третій, саме його твори посіли помітне місце на першій міській виставці – понад два десятки робіт.

Четверте, і це чи не ключове у ланці зв'язку цієї непересічної людини і сучасного Музею мистецтв, – Феодосій Козачинський фактично був одним із засновників картинної галереї у Єлисаветграді, а далі і першим керівником художньої частини музею відділу образотворчого мистецтва.

Крім того, товариству вдалося залучити до участі у виставці, не лише відомих художників, а й власників художніх цінностей: відвідувачі мали змогу побачити колекції порцеляни, вишивки, зброї, старовинних книг тощо.

Володимир Босько у своєму дослідженні також зазначає, що значний інтерес у глядачів викликав зразок старовинної української вишивки – сорочка гетьмана Павла Полуботка². Реліквія належала єлисаветградській родині Дроботківських.

¹ Ткаченко Т. О. Козачинський Феодосій Сафонович. Енциклопедія Сучасної України. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. URL : <https://esu.com.ua/article-8123> (дата звернення: 04.01.2023).

² Босько В. М. Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел (1873-1914). *Вечірня газета*. 2010. 16 липня. С. 7; 23 липня. С. 7.

Водночас організатори виставки не обмежилися місцевими художніми ресурсами – також до участі запросили одеситів, зокрема, Киріяка Костанді й Петра Нілуса та харків'ян Сергія Васильківського, Миколу Самокишу й інших. Одесити свої роботи надіслали, а от харків'яни особисто привезли майже пів сотні експонатів.

Окремої уваги вартує тогочасна медійна кампанія. Окрім видання каталогу виставки, організатори доклалися до гучного відкриття, постійного висвітлення ходу виставки й оформлення самої експозиції. Увесь процес висвітлювала газета «Голос Юга¹». (Додаток Н)

Разом із тим, організатори запросили різних спікерів, які давали майстер-класи та читали лекції. Вони прагнули ознайомити глядачів із основними видами, жанрами, техніками, течіями й напрямками в образотворчому мистецтві.

Загалом перша виставка пройшла настільки вдало, що товариство вирішило влаштувати такий захід щороку, аби якомога швидше наблизити втілення мрії про музей.

Менш як за тиждень її відвідало понад тисячу осіб, а за два тижні – майже 2,5 тисячі єлисаветградців і жителів прилеглих населених пунктів.

Далі був процес тривалістю більше семи років, що передував створенню стаціонарного закладу. Були листи до посадовців – дати добро, до митців – передати роботи.

І нарешті у 1921 в Єлисаветграді відкрилася єдина картинна галерея. Перші фонди створили учні тих самих рисувальних класів, подарунки вже відомих випускників, а також твори, які залучили Товариство передвижників і Товариство художників імені Куїнджі².

За три роки картинна галерея увійшла до складу природничо-історичного музею.

¹ Оцифровані файли щорічника за 1913 рік. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/elib/golosuga1913/golosuga1913.pdf> (дата звернення: 04.01.2023).

² Босько В. М. Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел (1873-1914). *Вечірня газета*. 2010. 16 липня. С. 7; 23 липня. С. 7.

Через п'ять років після відкриття, зібрання налічувало вже півтори сотні експонатів. Майже три десятки з них були оригіналами.

Під час Другої світової війни картинну галерею розграбували вщент.

Відновити роботу такого омріяного для міста закладу вдалося лише в 1965. Тоді галерею зарахували як один із відділів обласного краєзнавчого музею.

До 1991 року галерея знаходилася в приміщенні Спасо-Преображенської церкви. Однак, споруду повернули вірянам, а закладу виділили інше приміщення – колекцію перевезли в кімнату нинішньої будівлі музею, побудованої на рубежі XIX-XX століть на замовлення купця Ізраїля Шполянського. (Додаток А)

А за два роки – 4 січня 1993 за розпорядженням представника Президента України на базі картинної галереї створили Кіровоградський обласний художній музей, який після тривалої перерви, викликані проведенням ремонтно-реставраційних робіт у будівлі, свої двері для відвідувачів відкрив у травні 2001 року. (Додаток Б)

Проте між 1965-1991 роками був ще один період піднесення і мистецького ренесансу в регіоні.

Дослідник Володимир Босько переконаний, що «значним поштовхом до нових пошуків і можливостей розкриття власної творчої особистості стала зміна політичного курсу в СРСР, а значить і в Україні у другій половині 1980-х років».

Як приклад, наводить виставку, присвячену тій самій революційній першій міській, що відбулася за 75 років до того. Містяни мали змогу побачити 250 робіт 62 місцевих митців – живопис, графіка, скульптура та декоративно-ужиткове мистецтво. Фактично, ця виставка познайомила широку публіку з Сергієм Шаповаловим, Григорієм Гнатюком, Анатолієм Янєвим, Борисом Вінтенком і багатьма іншими художниками.

Відтак першим днем народження обласного художнього музею є 4 січня 1993 року, а другим – 9 травня 2001 року. Саме в цей день після тривалої реконструкції будівлі музей відкрив свої двері для відвідувачів.

Дослідження теми створення та функціонування першого на Кіровоградщині художнього музею має важливе значення для культурної самоідентифікації регіону, для укріплення національної ідеї, для нівелювання ярликів, які в ХІХ-ХХ століттях чіпляв імперський режим на українців, як нахабно приписував собі українських митців...

І саме аналіз процесів – від народження музею, його становлення, еволюції до сучасного соціокультурного осередку – дає нам розуміння цінності і ваги не лише культурної та історичної спадщини, а й того, як відбувалося, на чому ґрунтувалося виховання, освіта й просвітництво багатьох поколінь. Те, як формувалися патріотизм і духовність. Як будувалися принципи взаємодії музею і громади.

Інший аспект – розвиток образотворчого мистецтва на Кіровоградщині через призму створення умов для творчості самих митців, для знайомства з ними і їхнього поціновування.

За три десятки років Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв не лише розвинув свою функцію збереження, дослідження і примноження національної спадщини, а й продовжує реалізовувати об'єднавчу, інноваційну, креативну, комунікаційну роль, будуючи тісні зв'язки між собою як закладом і різними поколіннями відвідувачів.

Разом із тим актуальність роботи полягає в тому, що, попри наявність архівних даних, вузькотематичних дослідницьких робіт і даних із музеології, досі не проводився аналіз, суб'єктом якого був би саме Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв.

1.2. Джерельна база дослідження

Відповідно до усталеної у вітчизняному музеєзнавстві класифікації музеєзнавчих джерел, джерельну базу дослідження складають наступні групи джерел:

- 1) нормативно-правові акти;
- 2) інструктивні та довідково-інформаційні матеріали;
- 3) архівні дані;
- 4) наукові статті, новинні публікації та дослідження.

Зокрема, до першої групи джерел належать: Конституція України, закони України, постанови Верховної Ради України, відомості Верховної Ради України, постанови, накази Кабінету міністрів України, розпорядчі документи Кіровоградської обласної державної адміністрації, Кіровоградської обласної ради, інші документи, статuti, звіти, накази Кіровоградського обласного художнього музею, статuti, звіти, накази КП «Музей мистецтв» Кіровоградської обласної ради.

До другої групи джерел належать: загальноукраїнські дослідження, міжнародні дослідження, наукові статті українських і закордонних музеологів, книги, журнали, посібники, публікації, виступи, твори, промови тощо.

До третьої групи джерел – архівні й історичні відомості, які вказують на процес формування й становлення музею.

До четвертої – друковані періодичні видання, електронні засоби масової інформації, соціальні мережі.

1.3. Методи музеєзнавчих студій

Для ґрунтового дослідження теми «Музей мистецтв Кіровоградської обласної ради – інформаційний центр соціокультурного простору міста» використовувалися як історичні методи, загальнонаукові, так і інноваційні форми діяльності музеїв.

Зокрема, історичний аналіз дав нам розуміння, які фактори і події вплинули на створення і розвиток музею на Кіровоградщині, скільки часу знадобилося, щоб від зародження ідеї та до її втілення, міська художня галерея еволюціонувала спочатку в обласний художній музей, а далі у Музей мистецтв.

Пошук відповідей і вибудовування історичного ланцюжка та хронології став результатом аналізу як численних документів і дослідницьких праць.

Загальнонауковий метод визначив основні концепції і напрямки для аналізу, синтезу, індукції і дедукції культурологічної, соціологічної, мистецької, історичної літератури й інформаційних повідомлень на тему функціонування як українських, так і закордонних музеїв, а також упровадження інноваційних форм у їхній роботі.

Водночас вивчення світового досвіду та специфіки роботи сучасних українських музеїв, дало можливість сформулювати тези-рекомендації, які б удосконалили роботу Музею мистецтв.

Практичне значення отриманих результатів у ході дослідження у подальшому сприятиме в науково-дослідній роботі, може використовуватися в роботі об'єкту дослідження та інших музеїв, а також у навчальному процесі курсу з музеєзнавства.

РОЗДІЛ 2. СТВОРЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ МУЗЕЮ МИСТЕЦТВ

КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

2.1. Створення та функціональні аспекти діяльності музею

Кіровоградський обласний художній музей утворений розпорядженням представника Президента України від 4 січня 1993 року як самостійна одиниця. (Додаток Б)

Перший статут, який регламентував діяльність закладу, зареєстрований Реєстраційною палатою Кіровоградської міської ради у 1997 році. До 2022 року відбулося ще 4 зміни статуту музею. Чинна і наразі остання – у 2020-му.

Ключові оновлення статутів відбувалися саме в частині напрямків діяльності та завдань музею, що є також показовим у контексті того, як розвивався заклад.

Наприклад, у перших статутах музей визначав доволі стисло і по-канцелярськи типово свою мету роботи – збереження, вивчення, використання пам'яток матеріальної і духовної культури, які мають художнє, історичне чи наукове значення, а також залучення громадян до надбань національної та світової історико-культурної спадщини.

Серед напрямків своєї діяльності художній музей виокремлював наступне:

- здійснення організаційно-методичної діяльності з забезпечення успішного розвитку музейної справи в області, як головного чинника збереження та використання пам'яток національного культурного надбання;
- створення експозицій і виставок та проведення на їхній основі науково-дослідницької та культурно-освітньої роботи;
- диференційоване обслуговування туристів, студентів навчальних закладів, школярів, міського і сільського населення, тощо;
- проведення досліджень у галузі наукового комплектування фондів;
- розробка наукових довідок, наукових статей, концепцій, тематичних і тематико-експозиційних планів, текстів екскурсій і лекцій;

- створення автоматизованих інформаційно-пошукових систем обліку музейних зібрань, входження до міжнародних інформаційних систем і забезпечення доступу до них громадян;

- поширення інформації та надання юридичним і фізичним особам наукових консультацій щодо складу і змісту музейних колекцій та з інших питань музейної діяльності;

- підготовка та видання каталогів, буклетів, путівників тощо.

Основними узагальнюючими показниками діяльності музею визначалася кількість надходження платних послуг, кількість відвідувачів, кількість проведених екскурсій, кількість проведених виставок, кількість наукових видань і публікацій.

Тобто, якість роботи художнього музею оцінювалася саме з точки зору кількісних ознак.

За два десятки років, відповідно до змін у законодавстві, до вимог часу й очікувань суспільства, музей трансформував свою роботу не лише по суті, а й документально, помітно вдосконаливши, розширивши і чітко окресливши діяльність у сучасному статуті.

Остання редакція містить значно більше напрямків діяльності Музею мистецтв, завдань і функцій.

Як основна мета вказується провадження єдиної державної і регіональної політики в сфері музейної справи. За таким визначенням криється не лише культурно-освітня і науково-дослідна, а й реставраційна та пам'яткоохоронна робота, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та всіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні цінності.

Чинним статутом Музей мистецтв визначив свої функції як такі:

- у сфері культурно-просвітницької діяльності: організація та проведення екскурсій, лекцій, бесід для різних категорій населення; організація навчання у лекторіях, на курсах; надання консультацій із питань культури, образотворчого

мистецтва; проведення культурно-мистецьких заходів (театралізованих свят, фестивалів, конкурсів, обрядових заходів, виставок);

- у сфері науково-дослідної діяльності: вивчення музейних предметів; написання наукових довідок, статей, інформацій; експертиза предметів музейного значення; атрибуція пам'яток історії та культури; музеєзнавчі дослідження; створення наукової документації до музейних експозицій; підвищення кваліфікації, надання консультацій. створення методичних рекомендацій; проведення методичних семінарів та ін.;

- у сфері комплектування музейних фондів: наукове комплектування фондів музею; проведення експедицій для вивчення окремих питань історії, культури краю; придбання предметів, перетворення їх у музейні експонати;

- у сфері експозиційної роботи: створення постійних експозицій, проведення стаціонарних і пересувних виставок; проведення фото- і кінозйомок окремих експонатів або всієї експозиції, території та об'єктів музею; розроблення і оформлення музейних експозицій для інших організацій;

- у сфері фондової діяльності: ведення обліку предметів, що прийняті фондово-закупівельною комісією або передані музею відповідно до чинного законодавства, їх інвентаризація; організація збереження фондкових матеріалів; здійснення фондового забезпечення експозиційної, науково - освітньої, науково - дослідної роботи музею; надання з науково-дослідною метою музейних предметів для сканування, ксерокопіювання, репродукування представникам інших організацій та окремим дослідникам; проведення наукової експертизи культурних та історичних цінностей, які перебувають у приватному користуванні, належать організаціям, закладам, придбаних у художніх салонах, галереях тощо; надання музейних предметів іншим музейним закладам на тимчасове зберігання в установленому порядку; отримання музейних предметів від інших музейних закладів на тимчасове зберігання в установленому порядку;

- у сфері видавничої діяльності: підготовка до видання наукових збірок, каталогів, буклетів, альманахів, часописів тощо; підготовка до видання

рекламної продукції та інших друкованих матеріалів; продаж рекламних видань про фондові збірки музею, репродукцій комплектів листівок, афіш, плакатів, сувенірних виробів, значків тощо; участь у спільних проектах зі створенню рекламних та наукових видань;

- у сфері міжнародного співробітництва: здійснення екскурсійного обслуговування культурно-мистецьких і туристичних колективів; проведення симпозіумів, науково-практичних конференцій, фестивалів, виставок; обмін експозиціями та створення спільних виставок; участь у міжнародних проектах і програмах, співробітництво з музеями та іншими культурно-мистецькими установами іноземних держав;

- *інше*: інформаційне обслуговування підприємств, установ і організацій; оформлення інтер'єрів, дизайнерське оздоблення виставкових стендів; роздрібна торгівля сувенірами, виробами народних промислів та декоративно-ужиткового мистецтва; надання підприємствам, установам та організаціям в оренду приміщень музею для проведення мистецьких, культурно-просвітницьких і громадських заходів, проведення презентацій, розроблення сценаріїв, проведення заходів за заявками підприємств, установ, організацій; обстеження, дослідження, ремонт, реставрація, консервація, реабілітація, музеєфікація, пристосування нерухомих об'єктів культурної спадщини; надання фізичним та юридичним особам письмових історичних, аналітичних, тематичних довідок, висновків щодо нерухомих об'єктів культурної спадщини; надання методичної допомоги, консультацій, підготовка висновків, рекомендацій, звітів з питань збереження нерухомих об'єктів культурної спадщини та рухомих предметів, пов'язаних із нерухомими об'єктами культурної спадщини (проведення експертизи земель на предмет наявності пам'яток культурної спадщини).

Примітно, що статuti і взагалі визначення напрямків роботи музею вдосконалювалися, ґрунтуючись на Кодексі музейної етики¹ Міжнародної ради музеїв (ICOM). У 2007 році на базі Кіровоградського обласного художнього

¹ Кодекс Кодекс музейної етики. Український національний комітет міжнародної ради музеїв. URL: <http://icom.in.ua/kodeks-muzejinoji-etiki/> (дата звернення: 04.01.2023).

музею створено місцеву організацію Всеукраїнського комітету Міжнародної ради музеїв (ICOM).

У Кодексі зібрані етичні стандарти діяльності музеїв та вміщені сучасні загальноприйняті принципи діяльності музейної спільноти. Він базується на восьми розділах, які визначають роль, принципи, місії, стратегії, політику роботи як закладу, так і його керівництва та персоналу.

Зокрема, Кодексом зазначається:

- музеї відповідають за матеріальну та нематеріальну природну та культурну спадщину. Керівні органи музею, а також усі ті, хто мають відношення до формування стратегії розвитку і нагляду за музеями, є першочергово відповідальними за збереження та підтримку цієї спадщини, а також людських, фізичних і фінансових ресурсів, що задіяні для цієї мети.

- музеї зобов'язані набувати, зберігати та популяризувати свої колекції як внесок до збереження природної, культурної і наукової спадщини. Їхні колекції є важливим громадським надбанням, вони мають особливий правовий статус і захищаються міжнародним правом. Важливим у цих суспільних відносинах є поняття управління, яке включає правомірне володіння, сталість, документування, доступність і відповідальне розпорядження.

- музеї мають важливий обов'язок розвивати свою просвітницьку роль і розширювати свою аудиторію за рахунок місцевих громад або груп населення, для яких вони працюють. Взаємодія з відповідною спільнотою та популяризація її спадщини є невід'ємною складовою просвітницької ролі музею.

- інформація, яка публікується музеями, у будь-якому випадку повинна бути точною, науково обґрунтованою і повинна належним чином враховувати відповідні академічні напрацювання, соціальний контекст і погляди. Музейні публікації не повинні компрометувати стандарти установи.

- музейні колекції відображають культурну і природну спадщину громад, із яких вони походять. Таким чином, ці колекції мають вищий статус, ніж звичайне майно, і можуть бути тісно пов'язані з національною, регіональною,

локальною, етнічною, релігійною або політичною ідентичністю. Тому важливо, щоби музейна політика враховувала цей фактор.

- працівники музейної сфери повинні дотримуватися загальноприйнятих стандартів і норм і захищати честь і гідність своєї професії. Вони повинні убезпечувати відвідувачів від проявів протиправної або неетичної поведінки персоналу. Вони повинні використовувати кожну слушну нагоду для інформування та просвіти громадськості щодо цілей, завдань і прагнень представників музейної задля кращого розуміння аудиторією внеску музеїв у розвиток суспільства.

Окремої уваги вартують такі розділи діяльності музею, передбачені статутом, як реставрація та експертиза.

Перші дві роботи, які ще будучи відділом краєзнавчого музею, в 1992 році замовив на реставрацію теперішній Музей мистецтв, були картина невідомого художника XIX століття «Портрет дами у солом'яному капелюху» і картина французького живописця Анрі Франсуа Різенера «Портрет Катерини Павлівни». Обидві вдалося відновити безоплатно.

У 1994 році реставратори також безоплатно для майбутнього музею відновили майже три десятка робіт Петра Кодьєва – художника-земляка, першого директора реставраційних майстерень.

Загалом до 2023 року безоплатно для Музею мистецтв і його юридичного попередника – обласного художнього музею вдалося відреставрувати 220 творів мистецтва. Ще 13 експонатів перебувають на даний момент на реставрації, яку також проводять безоплатно.

За кошти музей відреставрував два десятка експонатів, сплативши за роботу понад 200 тисяч гривень.

Найдорожчими за вартістю відновлення були дві роботи – Павла Сведомського «Юродивий» у 2003 році реставрація обійшлася у 30 тисяч гривень та Войцеха Горация Коссака «Кривава неділя у Петербурзі 9 січня 1905

року»¹, яку відновили у 2014 році за 90 тисяч гривень. До речі, це полотно для Музею мистецтв унікальне. Його розміри – майже 4 метри на 8 метрів. Більше 20 років воно зберігалось у фондосховищі. Реставрація тривала практично рік. Над нею працювала команда Національного науково-дослідного реставраційного центру України.

Відповідно до розпорядчих документів Кіровоградської обласної державної адміністрації, а також на підставі законів України, обласний художній музей із 2018 року проводить державну експертизу культурних цінностей.

Для цього в музеї створена експертна комісія, до якої увійшли сім працівників. Склад комісії визначається науково-методичною радою музею та затверджується наказом директора.

У разі необхідності до складу експертної комісії також можуть залучатися за згодою не співробітники музею, зокрема працівники інших музейних установ (відповідно до своєї спеціалізації), колекціонери, художники, реставратори, мистецтвознавці, історики тощо.

Комісія працює на підставі ухваленого положення. До об'єктів експертизи належать: предмети образотворчого мистецтва.

З 2018 року Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв провів 355 експертиз і, відповідно, надав кваліфіковані висновки.

Водночас, згідно з наказом Міністерства культури України «Про впровадження в дію рішення Експертно-фондової ради з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культурних цінностей², обернених відповідно до закону в дохід держави і оформленого протоколом засідання», відбувалася передача контролюючими органами вилучених у громадян пам'яток культури у фонди Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв.

¹ Національний науково-дослідний реставраційний центр України. Хроніка реставрації полотна Войцеха Коссака «Кривава неділя у Петербурзі 9 січня 1905 року» в Кіровоградському обласному художньому музеї. URL: <http://restorer.kiev.ua/?p=2983> (дата звернення: 04.01.2023).

² Міністерство культури України. Наказ. Про затвердження Положення про Експертно-фондову раду з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культурних цінностей, обернених відповідно до закону в дохід держави. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1332-17#Text> (дата звернення: 04.01.2023).

Два предмети заклад отримав наприкінці дев'яностих, ще 497 одиниць – з 2008 по 2023 роки.

Одна з перших найбільш цінних передач відбулася у 2008 році. Служба безпеки України передала музею 19 творів мистецтва, вилучених у контрабандистів у 1998 році. Серед них твори образотворчого мистецтва. Як зазначили тоді правоохоронці, Кіровоградський обласний художній музей отримав найбільшу кількість предметів у першу чергу завдяки гідній міжнародній репутації.

Аналізуючи в цілому отримані Кіровоградським обласним художнім музеєм / Музеєм мистецтв предмети, передані митницею, фіскальною службою, правоохоронцями, то найбільшу кількість становлять пам'ятки культури сакрального змісту, монети та картини.

2.2. Трансформація музею в соціокультурному та часовому вимірах

Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв у своєму становленні та розвитку вже охопив три століття – XIX, XX і XXI. І весь цей час музею прямо чи опосередковано доводилося реагувати як на історичні, політичні, економічні, так і культурні події локального і державного масштабу. Фактично музей був, є і залишається індикатором змін, а відтак віддзеркаленням кожної з епох.

Як наслідок, музейна діяльність набула більш значущих соціокультурних акцентів – від зростання ролі у збереженні й адаптації культурної спадщини до культурної самоідентифікації громад. Разом із тим – освітнього і просвітницького впливу.

Базуючись на таких запитах, музей поступово формує власне соціокультурне середовище – спершу локальних митців, далі глядачів і так крок за кроком збільшуючи свою аудиторію не обмежуючись потенціалом регіону. Водночас еволюція відбувається і від внутрішнього до зовнішнього – заходи виходять за стіни музею, перетворення продукують вуличні івенти та просторові пленери.

У процесі формування музею як соціокультурного простору дослідники XX століття визначали кілька основних складових, серед яких потреба в збереженні досягнень і надбань людства, збереження і трактування культурно-історичної спадщини, збереження персоніфікованої спадщини. Натомість науковці XXI століття доповнюють цей перелік цінностями соціуму: самовизначення, традиції, свободи, комунікація тощо.

Музей мистецтв у сучасному вигляді, якого набув за три десятки років офіційного існування, зміг у собі поєднати усі названі складові. Втім робота триває і надалі.

Одну з ключових ролей у такій трансформації відіграла різнопланова комунікація.

Цікаве і науково-валідне дослідження¹ української музейної аудиторії 10 років тому провів Національний музей мистецтв Ханенків. Дев'ять місяців тривав цей кількоступеневий проєкт під назвою «Цей неясний суб'єкт бажання». Він став першим в історії музейної справи. Провайдером був Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Його результати стали проривом і багато в чому відкриттям для усієї музейної спільноти країни, адже отримали реальне «обличчя» так званої музейної людини (museum kind of reople). Інакше кажучи, відвідувача музею, для якого такий формат відпочинку є звичною життєвою практикою.

Місія дослідження полягала першочергово у тому, щоб «розвіяти туман припущень, часткових спостережень та неперевірених засновків, якими до цього часу послуговувалися українські музейники в описі сучасних відвідувачів», – зазначали замовники, тобто, принципово важливим було завдання чітко з'ясувати, хто саме відвідує музеї та які основні «бажання» керують людиною у виборі музейного дозвілля.

Параметри «музейної людини» за кордоном визначили значно раніше: вища освіта, середній і вищий за середній рівень достатку, «музейне» дитинство. За цими ознаками українські «музейні люди» не стали винятком.

Проте, як зазначили замовники, дослідження виявило низку специфічних рис, властивих відвідувачам саме українських музеїв на прикладі музею Ханенків.

Перше, у переважній більшості до музеїв ходять жінки. Друге, це відвідувачі з вищою освітою, або її здобувачі. Третє – середній вік «музейної людини» – 18-34 роки (таких сумарно 55% серед опитаних), четверте, часто до музеїв ходять сім'ями «заради дітей».

Разом із тим респонденти зазначили, що «потреба у натхненні та задоволенні майже не поступається потребі дізнатися більше про культуру і мистецтво різних країн. Що дуже цінною є можливість самостійно оглянути музей, користуючись поглибленою інформацією, розміщеною в залах. Що

¹ Руденко Г. Музейна людина: колективний портрет українців, які відвідують музеї. *Історична правда*. 2013. 15 липня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/15/130138/> (дата звернення: 04.01.2023).

особиста порада знайомої людини залишається найпоширенішим імпульсом відвідати музей».

Окремим компонентом дослідження стало телефонне опитування за статево-віковою структурою дорослого населення столиці як потенційної аудиторії музеїв. У рамках опитування фахівці КМІС з'ясували, що 44% киян не ходять до музеїв. 35% із них заявили, що немає для цього часу і ще 21%, що існують кращі способи дозвілля.

Ці відповіді, за оцінкою замовників дослідження, з одного боку стали дзеркалом роботи, з іншого – показовими чи навіть базовими для всіх інших музейних установ України, щоб удосконалювати свою роботу та провадити цільову комунікацію зі своїми аудиторіями.

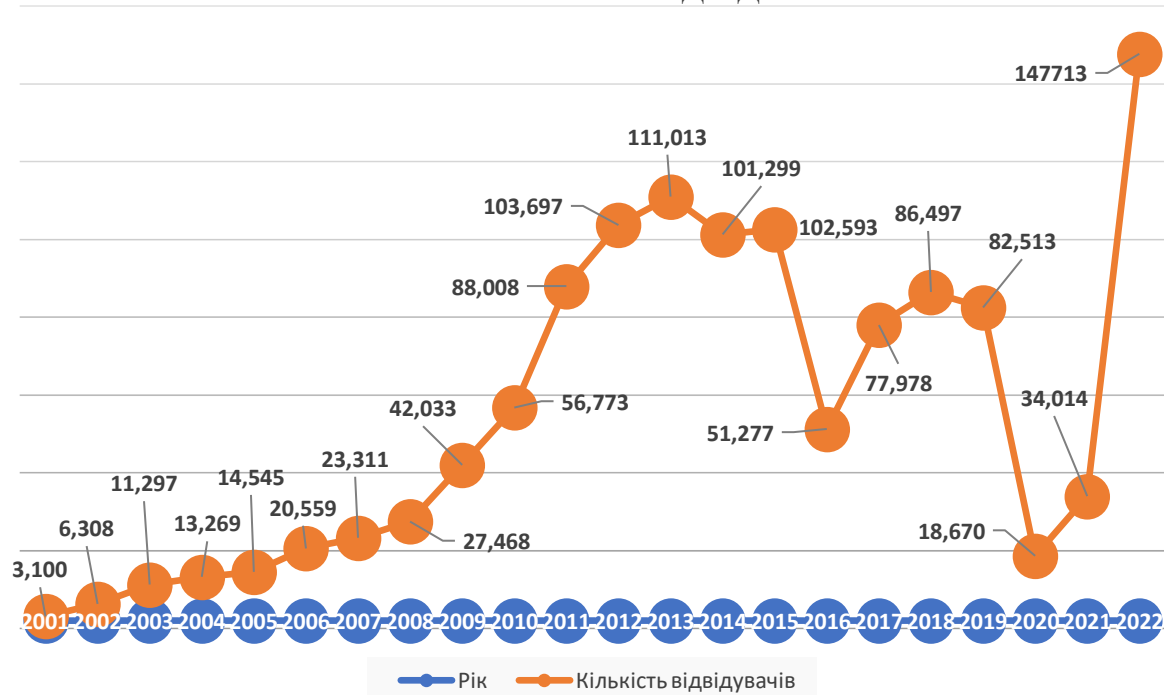
З 2002 року Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв проводить загальний моніторинг своєї аудиторії. З 2009 працівники аналізують інформацію про відвідувачів за віковими та соціальними характеристиками. На підставі отриманих даних задля розширення аудиторії втілюють відповідні проєкти. Проте, детального портрету місцевої «музейної людини» немає.

Для більш активного залучення дітей дошкільного віку, у 2015 році музейники започаткували програму для дітей і батьків «Залиш дитинку на годинку». До пандемії і повномасштабного вторгнення проєкт діяв на постійній основі. Дітям пропонували мистецькі цікавинки: майстер-класи, ігри, перегляд мультфільмів тощо.

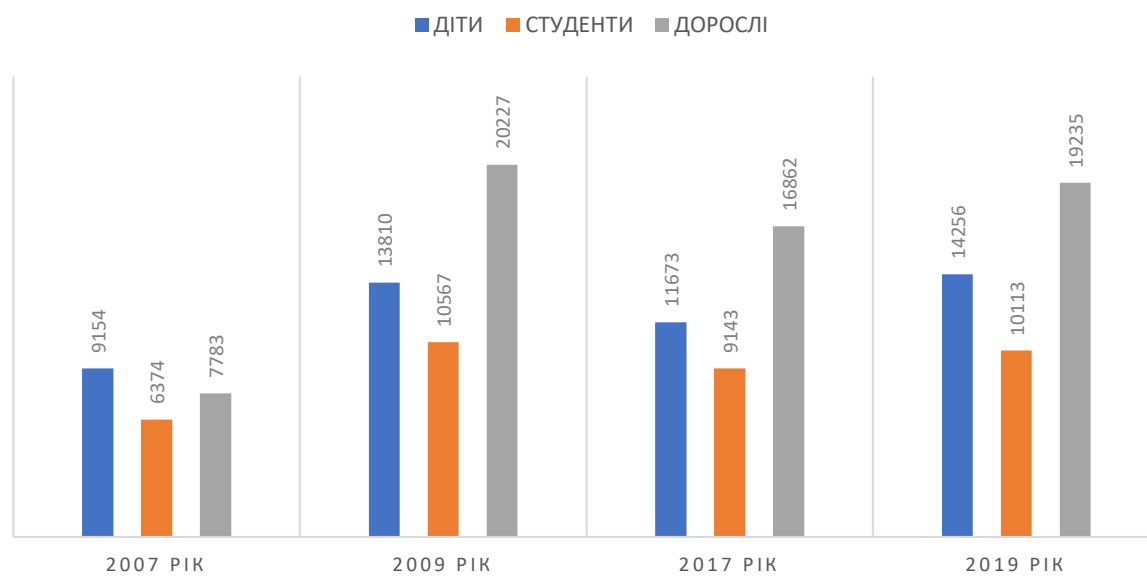
У цілому, динаміка¹ аудиторії Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв у кількісному розрізі змінювалася наступним чином:

¹ Дані КЗ «Музей мистецтв Кіровоградської обласної ради» станом на грудень 2023 року

ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ВІДВІДУВАЧІВ

РОЗПОДІЛ ВІДВІДУВАЧІВ МУЗЕЇВ ЗА СОЦІАЛЬНИМИ ГРУПАМИ

Аналізуючи роботу Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв із 2001 по 2023 роки можна простежити також як відбувалася трансформація закладу в комунікаційному контексті в час активної діджиталізації, коли акценти в роботі поділилися на офлайн і онлайн. І обидва напрямки безпосередньо стали залежати один від одного.

Тож цілком логічно, що музей ХХІ століття прагне бути більше, ніж просто сховищем цінних предметів. Відтак працівникам доводиться лавірувати, шукаючи точки взаємодії як із тими, хто звик бачити музей консервативним, так і тими, хто шукає в закладі нових форм. Але і для перших, і для других музей мав залишатися соціокультурним центром, який пропонує дозвілля і перепочинок від динамічного й хаотичного світу, де можна набути культурного досвіду й вражень, де відвідувач може бути за бажанням пасивним чи активним учасником.

Працюючи над непростим завданням із пошуку дуальних креативних форм музейної комунікації, місцевій команді вдалося поступово захопити увагу сучасного відвідувача, запроваджуючи проєкти для різних вікових і соціальних груп.

Діджиталізація роботи обласного художнього музею стала однією зі складових еволюції в соціокультурному та часовому вимірах.

У якості найпершого майданчика для онлайн комунікації музейники створили **сайт artmuzeum.kr.ua**. Однак через інформацію, яку він містить, з початком повномасштабного вторгнення його довелося закрити для доступу користувачів. Свою роботу сайт розпочав у квітні 2010 року. Він складається з семи основних розділів, де оприлюднена інформація про сам музей, про його послуги, про заходи – анонси і постселізи, дані про експозиції, виставки і проєкти. (Додаток Л)

Facebook-групу¹ Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв створив у травні 2011 року. Це був перший інструмент, окрім сайту, для публічної комунікації з потенційною аудиторією музею. Окрім

¹ Facebook-група ММ (Музей мистецтв). URL: <https://www.facebook.com/groups/khudojniymusey/> (дата звернення: 04.01.2023).

інформування про заходи та висвітлення позиції музею щодо тих чи інших подій, ведення діалогу із користувачами, музей використовує майданчик у соціальній мережі також для залучення аудиторії до опитувань.

Наприклад, у 2017 році музейники залучили спільноту до одного з етапів голосування щодо перейменування закладу. Учасники групи в соцмережі підтримали два варіанти – Центральноукраїнський музей мистецтв і Музей мистецтв.

Фактично робота з перейменування стартувала ще у 2010 році. Музейники бачили діяльність свого закладу більш широкою і прагнули відобразити це в назві. Зрештою, під час таємного голосування обрали «Музей мистецтв». Таким чином позбулися обмежувальної складової «художній», а нова назва відповідала вже напрацьованому і трансформованому статусу.

Однак лише в 2020 році Кіровоградська обласна рада відреагувала на запит команди музею і прийняла назву «Музей мистецтв».

Також користувачі соцмережі у 2018 році мали можливість долучитися до процесу обрання сюжету для першого стінопису в місті, ініціатором створення якого була команда музею. І саме завдяки активності аудиторії Facebook, виникла ідея використати для муралу роботи художника Андрія Ліпатова. У 2019 році відбулося відкриття стінопису. Його назвали «Серце міста», а в основу лягли сюжет картини Андрія Ліпатова «Променад на Дворцовій» та фрагмент картини «Політ над Єлисаветградом».

Примітно, що ще два мурали, які з'явилися в місті в 2022 році – на набережній і по вулиці Тараса Карпи, також ідейно пов'язані з командою Музею мистецтв.

Автор обох робіт – переселенець із Донецька/Харкова художник Олександр Брітцев. У створенні стінописів музей зіграв ключову роль, адже знайомство міста з Олександром Брітцевим розпочалося зі знайомства останнього з музеєм і планування спільних мистецьких заходів.

Стінопис під назвою «Україна – це свобода» або Мурал Незалежності відкрили в Кропивницькому до Дня Незалежності на набережній, інший –

«Корифей Марко» мураліст створив до 140-річчя першого професійного українського театру, нащадком якого є театр корифеїв. Зображення можна побачити у самому центрі міста поруч із міською радою по вулиці Тараса Карпи.

YouTube-канал¹ Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв створив у липні 2015 року.

За цей час музейники опублікували понад 700 відео, серед яких анонси, звіти втілених мистецьких проєктів, презентації, виставки, творчі зустрічі, а також окремі програми з музеєзнавства, віртуальні виставки й інтерв'ю з митцями тощо.

А торік у серпні Музей мистецтв започаткував ще одну ініціативу в рамках YouTube-платформи – подкасти. Це аудіо-проєкт, який ознайомлює слухачів із різноманітними напрямками мистецтва, історичними постатями і подіями, що мають стосунок до Кіровоградщини. Музейники зазначають, свідомо обрали ще й такий формат взаємодії з аудиторією, навіть попри те, що говорити про мистецтво без візуалізації набагато складніше.

Акаунт в **Instagram**² музейники ведуть із листопада 2019 року. Тут публікують reels та пости про заходи в музеї, а також розповідають про неофіційні моменти життя закладу.

У лютому 2022 року Музей мистецтв створив ще й **Telegram-канал**³. Основний акцент цього майданчика – оперативне інформування про майбутні події. Хоча тут також дублюється інформація про заходи постфактум.

Західні музеологи зауважують, що в гонитві за часом і ширшою аудиторією, окрім діджиталізації, музеї також роблять акценти і на комерційні проєкти.

Зокрема докторка Елізабет Родіні у своїй статті «Плинні соціальні функції художніх музеїв»¹ звертає увагу на той факт, що на думку її колег,

¹ YouTube. Музей мистецтв Art museum. URL: <http://www.youtube.com/@artmuseum7054> (дата звернення: 04.01.2023).

² Instagram. artmuzeum.kr.ua. URL: <https://www.instagram.com/artmuzeum.kr.ua/> (дата звернення: 04.01.2023).

³ Telegram. Музей мистецтв. URL: https://t.me/Art_museum_Kropyvnytskyi (дата звернення: 04.01.2023).

художні музеї свідомо закривають очі на свою традиційну роль і переходять на так звану попсову культуру і ринок, заради аудиторії.

У контексті «комерціалізації» чи «попсовості» з 2003 року музей провів лише кілька виставок такого характеру – то були пересувні експозиції воскових фігур.

Також Елізабет Родіні пише, що роль глобальної музейної парадигми, яка зараз постійно розширюється, доволі складна. При цьому науковиця переконана, що музеї ніколи не були нейтральними просторами і навіть у мистецькому контексті вони заряджені соціальною боротьбою.

Трансформація – від лат. означає, зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей. У контексті роботи Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв цей процес логічний і постійний. ХІХ, ХХ чи ХХІ століття реагування на виклики часу, на запит суспільства було, є і буде. Музейники розуміють, що в ході змін важливо проставляти акценти і пам'ятати про свою місію – культурологічну, освітню, просвітницьку, суспільнооб'єднувачу, що сприятиме усуненню розриву і підсиленню ролі музею як соціокультурного центру.

Водночас не варто забувати, що музеї – це заклади, які, хоч і фінансуються з бюджетів, тим не менш мають самостійно забезпечувати собі існування. Відтак, окрім збереження й примноження духовних цінностей, мусять виконувати ще й матеріальне / фінансове завдання засновників.

Наприклад, із 1 листопада 2023 року музей змінив вартість квитків та екскурсій у середньому на 40%. До цього здорожчання відбулося у жовтні 2021, а до того – навесні 2018 року.

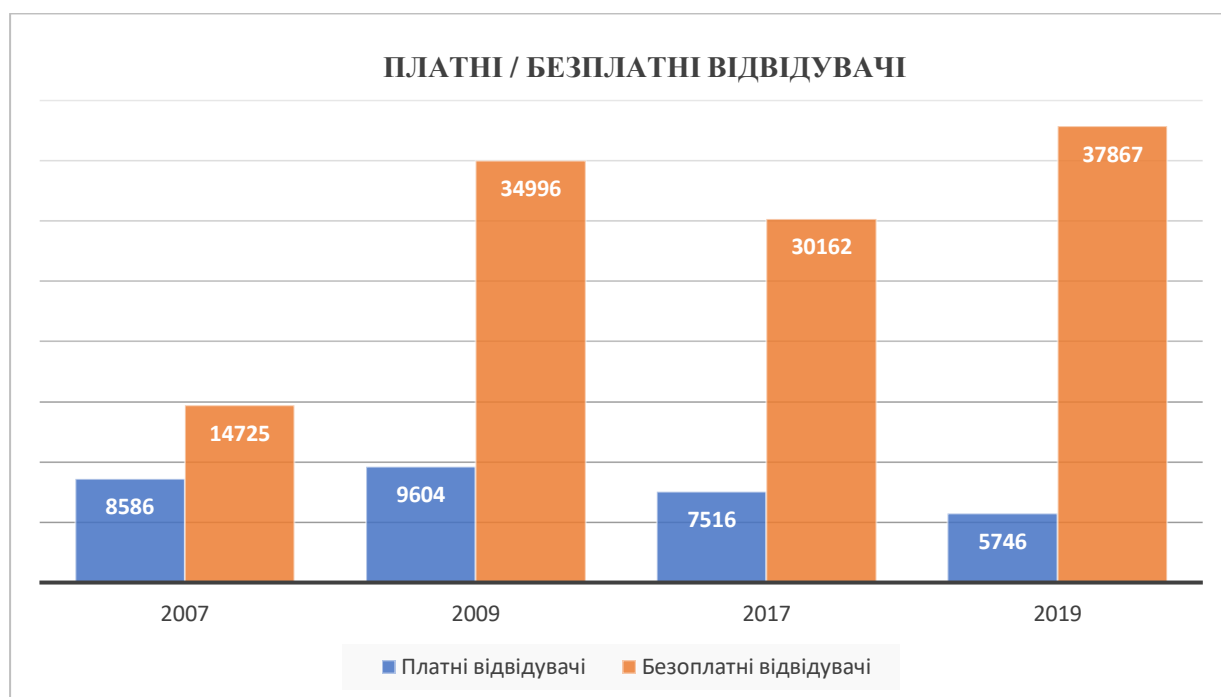
Наприклад, у 2022 році вартість квитка для дорослого до музею становила 17 гривень (2023 – 24 гривні), для школяра, студента – 9 гривень (2023 – 12 гривень), для пенсіонера – 10 гривень (2023 – 14 гривень), для дошкільнят – 6 гривень (2023 – 8 гривень).

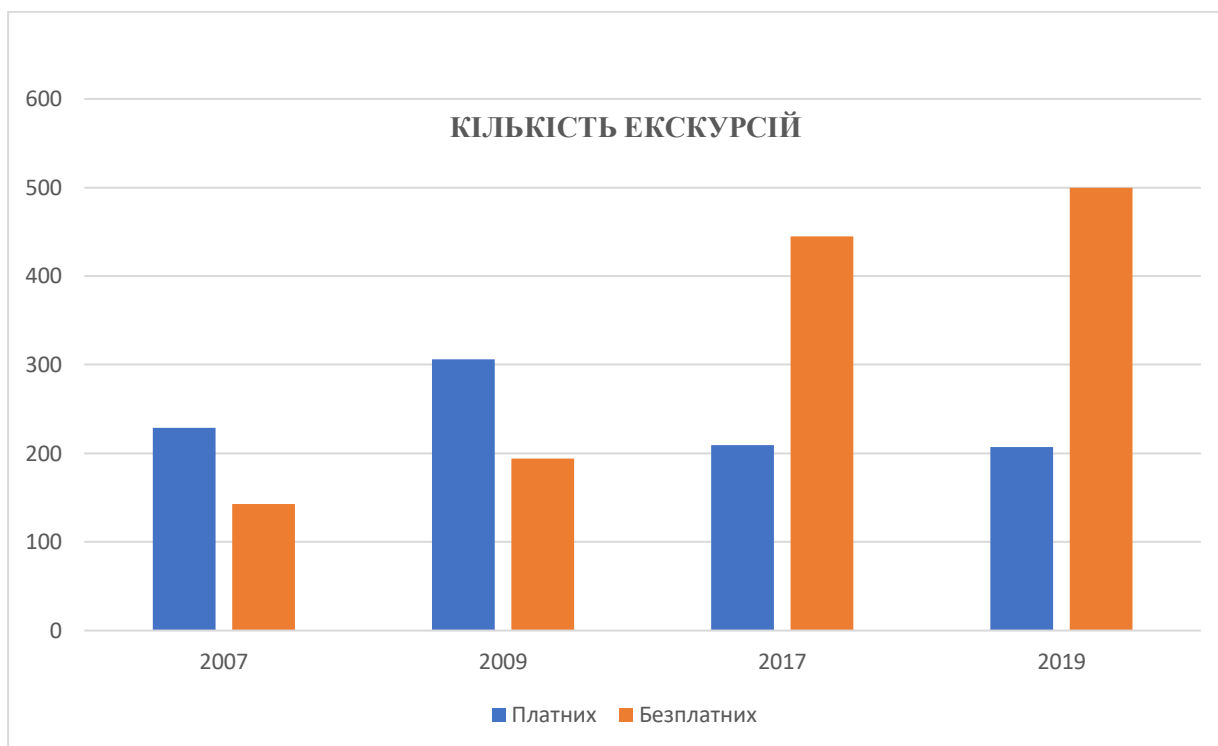
¹ Rodini E. The changing social functions of art museums. URL: <https://smarthistory.org/social-functions-art-museums/> (дата звернення: 04.01.2023).

Оглядова екскурсія у 2022 році коштувала для дорослих 110 гривень, для пенсіонерів, студентів, школярів і дошкільнят – 55 гривень (2023 – 153 і 77 гривень відповідно).

Вартість тематичної екскурсії становила 57 гривень для дорослих і 29 гривень – для дошкільнят, школярів, студентів і пенсіонерів (2023 – 79 гривень і 40 відповідно).

При цьому музей надає платні послуги з підготовки довідок із фондів, надає консультації з питань науково-дослідної, науково-методичної, культурно-просвітницької, реставраційної та фондової роботи, проведення заходів у приміщенні, комерційних майстер-класів тощо.

У розрізі років можна простежити, як змінювалася динаміка у контексті надання платних послуг музеєм. З одного боку це може вказувати на те, що музей більше сприймається відвідувачами як соціокультурний хаб, а не як консервативний заклад, куди можна потрапити лише заплативши, і де суворо за схемою чи протоколом розкажуть про виставку й експонати.

Лауреат Нобелівської премії з літератури у 2006 році, засновник Музею невинності (музею-роману), який свого часу здобув титул найкращого музею Європи, Орхан Памук свій досвід і свої думки щодо розвитку музеїв називає «Скромний музейний маніфест¹». Він переконаний, що «сучасні музеї повинні вивчати та розповідати про внутрішній світ і гуманізм нової, сучасної людини». При цьому метою музеїв, які фінансуються державою, Орхан Памук називає представлення держави – тобто глобальну історію, а не історію конкретної людини.

Він зауважує, що зараз менш цікаві музеї, які розповідають історії певного суспільства, організацій, команд, спільнот, націй, держав, народів, компаній, чи будь-яких предметів. Натомість історії звичайних людей багатші,

¹ Смаглій К. Найкращий музей Європи – приватний. *Українська правда*. 2014. 19 травня. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2014/05/19/168868/> (дата звернення: 04.01.2023).

важливіші та дарують більше радості. На його думку, музеї мають бути меншими за розміром, дарувати особистий досвід і ставати дешевшими, доступнішими.

У цьому контексті якраз і проявляється робота команди Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв. Графіки показують, що попри «державну», а відтак і комерційну складову, працівникам вдалося перетворити заклад на майданчик, де народжуються і тиражуються ті самі гуманістичні ідеї та історії людей.

Ми бачимо, що заробіток на квитках – не є ключовою опцією. Значно важливіше – створення ідейного пулу і примноження цінностей.

Примітно, що у 2009 році Кіровоградський обласний художній музей провів SWOT-аналіз своєї діяльності, який опублікував у книзі, що вийшла друком як результат участі музею в українсько-нідерландському проєкті «МАТРА – музеї України¹».

Участь у проєкті передбачала обмін досвідом і ряд практичних навчань із менеджменту та освітньої діяльності музеїв. Кіровоградський обласний художній музей став одним із 25 в Україні, який відібрали для програми.

SWOT-аналіз визначив слабкі і сильні сторони роботи.

Серед слабких сторін команда музею визначила фінансування та облік. Питання персоналу зарахували як до слабких так і до сильних сторін. З одного боку наявною є проблема кадрового голоду, а з іншого – фаховість.

Серед сильних сторін – колекція, постійна експозиція, виставки і гостинність.

Такий аналіз допоміг музею відреагувати на власні проблемні питання і більш посилено попрацювати над їхнім вирішенням.

¹ Ткаченко Т. Проведення SWOT-аналізу на прикладі Кіровоградського обласного художнього музею. Музей: Менеджмент і освітня діяльність. Львів, 2009. 224 с.

РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЮ У СУЧАСНОМУ

СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

3.1. Особливості діяльнісної моделі музею: 2001 -2021 роки

В Україні модернізація музеїв нерідко базується на закордонному досвіді. Однак це стосується тих музеїв, де працівники та керівництво дійсно прагнуть змін. Зазвичай це обласні центри і міста, рідше – периферійні. Останні, на жаль, часто не розглядають музеї ані як соціокультурні хаби, ані як важливу складову розвитку туристичного потенціалу і залучення фінансів. Такі музеї можна назвати напівживими або напівмертвими, як і актуальність їхніх експозицій.

Натомість музеї, де є прагнення до пошуку свого місця в різноплановому культурному просторі, де готові залучати нестандартні моделі в роботі, перетворюються на потужні осередки, цікаві людям різного фаху та віку.

Фактично зараз ті музеї спроможні стати для суспільства інтерактивною платформою для пізнання своєї ідентичності, культури, історії тощо, які матимуть перспективу на не один десяток років.

Модель «Ніч музеїв¹». Уперше до міжнародної акції «Ніч музеїв» Кіровоградський обласний художній музей приєднався у 2008 році, ставши піонером у регіоні. У національному масштабі – музей увійшов у п'ятірку перших.

З того часу у різних форматах щороку у другій декаді травня захід збирає у стінах музею тисячі відвідувачів і десятки учасників (за винятком періоду пандемії – у 2020 році «Ніч музеїв» проходила 14 листопада, у 2021 році – 3 липня та повномасштабного вторгнення, коли у 2022-2023 роках – акція не проводилася).

Суть акції полягає не лише в ознайомленні відвідувачів із експозиціями музею, він має освітянські, просвітницькі, локальні та глобальні патріотичні

¹ Український національний комітет міжнародної ради музеїв. Міжнародний день музеїв. URL: <http://icom.in.ua/den-muzeyiv/> (дата звернення: 04.01.2023).

завдання, актуальні меседжі, відіграє важливу комунікативну роль – музей-автор/виконавець/митець-глядач.

Із кожним роком інтерес громади до «Ночі музеїв» зростає. Більше того, якщо спочатку акцію проводили саме в стінах музею, то вже за кілька років вона виходила за межі самого музею і перетворювалася в тому числі на потужний вуличний захід, залучаючи у такий спосіб значно більшу аудиторію.

Наприклад, у 2013 році «Ніч музеїв» відвідало понад 12 тисяч охочих.

У різні роки акція тривала до десяти годин – як правило завершувалася опівночі, а іноді навіть із останнім гостем.

Відвідувачам пропонувалися мінівиставки місцевих митців, презентації, вікторини, конкурси, тематичні відеоподорожі, творчі лабораторії, майстер-класи, інтерактиви, літературні студії, концерти, танцювальні та музичні вітальні, квести, безпрограшні лотереї, зони вболівальників тощо.

Окремої уваги вартує креативний хід організаторів «Ночі музеїв» – проєкт «Вільний мікрофон». За винятком запланованих виступів гуртів, творчі люди мали можливість заявити про себе експромтом.

Ще одна важлива деталь «Ночі музеїв» – щоразу нова тема-гасло, під якими проводиться захід. Визначає їх Міжнародна рада музеїв (ICOM).

Міжнародна рада музеїв (International council of museums) створена у 1946 році та є недержавною організацією, яка виконує частину музейної програми ЮНЕСКО.

Станом на сьогодні ICOM об'єднав понад 40 тисяч членів. Кіровоградський обласний художній музей долучився до Міжнародної ради музеїв у 2006 році, а в 2007 – став регіональним осередком. Однак, афілійованим членом комітету є лише директорка музею Тетяна Ткаченко з 2006 року.

Наприклад, у 2015 році темою «Ночі музеїв» ICOM визначила «Музеї заради сформованого суспільства». У 2019 – «Музеї як культурні хаби: майбутнє традиції», у 2021 році Міжнародний комітет затвердив тему: «Майбутнє музеїв: перевинайдення та переосмислення».

Теми, з якими щороку до суспільства виходить світова музейна спільнота, – це не просто гарне, змістовне гасло на афішах. Це меседж, покликаний привернути увагу насамперед музейних працівників до своєї роботи, до того, як реалізується місія музеїв, до їхнього розвитку і переосмислення ролі цих закладів.

Адже, по суті саме від працівників, від їхнього бажання креативити, рухатися в ногу з часом, шукати своє місце в добу надшвидкої цифровізації, модернізуватися, залежить майбутнє музеїв.

Модель «Великодніх Благодійних Аукціонів». Однією з найбільш потужних акцій, започаткованих Кіровоградським обласним художнім музеєм, можна вважати Великодній Благодійний Аукціон. Уперше цей захід провели в 2009 році. (Додаток М)

Ініціатори – місцевий художник Андрій Кадигроб і журналістка Вікторія Талашкевич – глобальну місію аукціону пояснювали необхідністю об'єднатися заради добра і благочинності.

2009 рік був важким для економіки країни, фінансова криза 2008 року, помітно позначилася на роботі і забезпеченні соціальних закладів. Відтак ті потребували сторонньої допомоги. Тож перший Великодній зосередив свою увагу на вихованцях дитячого будинку «Наш дім».

Свої роботи на аукціон безоплатно передали 18 митців.

Фактично це був стратегічний захід на тривалу перспективу, який, по-перше, відреагував на виклик часу, по-друге, заклав фундамент потужного соціального, громадського, культурного майданчика.

Разом із тим, цей аукціон і всі наступні відкрив самому музею можливість поповнювати власні фонди. Нерідко учасники аукціону (як художники, так і власники творів) передавали роботи у власність музею.

Наприклад, у тому ж таки 2009 році монументальне полотно «Ідентифікація взаєморозуміння» Федора Лагна перейшла до збірки Кіровоградського обласного художнього музею.

2010 рік. Другий Великодній аукціон згуртував містян довкола ідеї придбання обладнання для обласної дитячої лікарні.

Ця місія ретранслювалася як соціально-державне (комунальне) партнерство і продовжилася у 2011-2013 роках, коли за виручені під час третього, четвертого і п'ятого Великодніх аукціонів вдалося придбати обладнання для різних відділень обласної дитячої лікарні.

Однак слід зауважити про ще одну не менш важливу місію Великодніх аукціонів – промоцію самих художників. У такій невимушеній формі учасники аукціонів, а разом і спостерігачі та медійники мали змогу вивчати живописців – причому не лише місцевих, їхні стилі й у цілому роботи.

Наприклад, у якості лотів на третій Великодній аукціон свої роботи передали Анатолій Кімнатний, Віктор Осипенко, Олександр Демиденко, Фелікс Полонський, Федір Лагно, Степан Ніколенко, Андрій Кадигроб, Валентина Соколовська, Євген Івасюта, Вадим Мездрін, Ігор Вишніченко, Андрій Надєждін, Олена Чеснокова, Галина Городнічева, Володимир та Анастасія Плітіни, Сергій Шаповалов.

2014 рік вплинув на всі процеси життєдіяльності українців. Революція Гідності, трагічні події на Майдані, далі початок війни змусили керівництво Кіровоградського обласного художнього музею не проводити Великодній благодійний аукціон.

То була перша пауза. Далі було ще дві – 2020 рік, коли небезпеку становила пандемія коронавірусу і 2022 – повномасштабне вторгнення. Однак, у 2022 році вже Музей мистецтв реформатував Великодній Благодійний Аукціон на аукціон «Разом до Перемоги», зосередивши ресурси на зборі коштів для військових частин.

Найбільш касовим Великоднім аукціоном став шостий, який відбувся у 2015 році. Тоді вперше вдалося зібрати майже 370 тисяч гривень.

Кошти Кіровоградський обласний художній музей скерував на придбання обладнання для військового шпиталю. Найдорожчий лот пішов із

молотка за рекордні 155 тисяч гривень – картина Сергія Шаповалова «Будинок піонерів».

До 2015 року проведення художнім музеєм традиційних аукціонів перетворилося на найбільш престижну соціально-культурну та медійну подію у регіоні.

Саме в 2015 році уперше перебіг аукціону транслювало наживо Кіровоградське інтернет-телебачення.

Настільки стрімкому розвитку локального заходу сприяли кілька факторів: систематична робота працівників музею з громадськістю, постійна комунікація працівників музею із журналістами, промоція заходу у медіа і соціальних мережах, участь в аукціоні топ-фігур регіону – посадовців, політиків, підприємців, селебрітіз тощо.

Інакше кажучи, брати участь в аукціоні стало модно.

У 2016 році Великодній Благодійний Аукціон збирав кошти на обладнання для обласного онкологічного диспансеру.

Упродовж років спектр митців-учасників аукціонів значно розширився. Якщо на початку в якості лотів свої роботи передавали художники, то згодом долучилися майстри декоративно-ужиткового мистецтва, вишивки, батіку тощо.

До участі в аукціоні стали також долучатися власники творів мистецтв і колекціонери, які передавали роботи у якості лотів.

Розлогіших меж набувала і географія митців-учасників: максимально за час існування Великоднього Благодійного Аукціону сягнула практично всієї України.

Тобто все більше і більше людей хотіли бути причетними до такої медійної події..

За свою роботу оргкомітет Великоднього Благодійного Аукціону неодноразово отримував відзнаки національного рівня у номінаціях краща музейна подія року, краща благочинна акція року.

У 2017 році організатори запровадили новацію – так званий тихий аукціон: 27 лотів виставили на стенди, і кожен охочий міг придбати обраний, вказавши ціну на спеціальному бланку.

Попри промоцію і набуття популярності, митці-учасники Великоднього Благодійного Аукціону отримували ще один зиск – із 2009 року роботи окремих авторів помітно додавали в ціні, а це сприяло розвитку образотворчого мистецтва в регіоні.

Перший ювілейний – десятий аукціон – збирав кошти для лікарні швидкої допомоги Кропивницького. Свої роботи до участі в ньому передають і міські художні дитячі студії.

Тобто за десять років не лише змінилася географія митців-учасників, став ширшим профіль митців-учасників, збільшилася кількість митців-учасників, у тому числі додалися колективні роботи, зросла кількість лотів, а заодно й кількість охочих придбати їх.

У 2022 році уперше Великодній Благодійний Аукціон Музей мистецтв переформатував у благодійний аукціон на допомогу ЗСУ «Разом до Перемоги», змінивши не лише місію, а й час проведення – до Дня Незалежності.

Згодом організатори додали опцію і дозволили охочим брати участь в аукціоні онлайн. Таким чином відреагувавши на умовний запит суспільства. Наприклад, у 2021 році – пандемію, коли діяли обмеження щодо заходів із великою кількістю людей, у 2022 – повномасштабне вторгнення, коли частина потенційних покупців знаходилася за кордоном.

Загалом за 14 років ідейного, методичного і технічного супроводу, спочатку Кіровоградський обласний художній музей, а далі Музей мистецтв зібрав майже 1,8 мільйона гривень: 2009 рік – 27 700 гривень, 2010 рік – 25 560 гривень, 2011 рік – 70 000 гривень, 2012 рік – 96 200 гривень, 2013 рік – 113 000 гривень, 2015 рік – 360 000 гривень, 2016 рік – 151 000 гривень, 2017 рік – 189 350 гривень, 2018 рік – 108 390 гривень, 2019 рік – 86 650 гривень,

2021 рік – 210 936 гривень, 2022 рік – 150 200 (аукціон на допомогу ЗСУ), 2023 рік – 142 685 гривень.

Втім не лише фінансова складова, не лише благочинна місія мають значення в реалізації такої моделі роботи музею.

За майже півтора десятка років Кіровоградському обласному художньому музею, а далі Музею мистецтв вдалося не тільки залучити через таку форму взаємодії глядача до своїх проєктів, познайомити глядача і митців, а й щороку єдиним з-поміж музеїв Кіровоградщини і часто України задавати порядок денний у мистецькому, професійному, медійному та громадському просторах.

Модель «Виставки / експозиції». На перший погляд, саме ця модель роботи музею і комунікації з відвідувачами є найбільш очікуваною, прогнозованою і такою, що не потребує особливих ресурсів. Відвідувачі приходять, дивляться, йдуть.

У своєму посібнику «Загальна музеологія» Фрідріх Вайдахер апелює¹ до емпіричного досвіду, який, на його думку, засвідчує, що у багатьох відвідувачів із поняттям «музей» з'являються асоціації не обов'язково радісного забарвлення. Зокрема, в контексті аналізу він посилається на слова Поля Валері, і зазначає, що як і раніше відвідувачі поведуться в музеї «трохи голосніше, ніж у церкві, проте набагато тихіше, ніж зазвичай».

Однак спростувати цю думку можна. Наприклад, порівняно з 2001 роком, у 2021 музей уп'ятеро збільшив кількість стаціонарних виставок, і вдсятеро більше залучив відвідувачів.

Так, у 2001 році в музеї відбулося 17 стаціонарних виставок, у 2021 – 88 (у тому числі віртуальних через пандемію коронавірусу). У 2001 році заклад прийняв 3100 відвідувачів, у 2021 – майже 35 тисяч.

Сьогодні той самий емпіричний досвід музейників вказує на відсутність дискомфорту і жорстких внутрішніх рамок у гостей під час відвідин музею.

¹ Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник. Львів: «Літопис», 2005.

Навпаки, працівники Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв зосередили свою увагу на тому, щоб відвідувачі почувалися максимально легко, комунікували як між собою, так і митцями та з кураторами виставок. Останні також часто використовують різні інтерактиви, щоб експозиції не були нудними для юних гостей музею і не менш цікавими й змістовними для дорослих.

Тож можна дійти висновку, якби музей не розвивався в комунікативному й креативному сенсах, кількість відвідувачів була б значно меншою. Крім того, знову ж таки посилаючись на власні спостереження, працівники музею зауважують, що орієнтовно 50% відвідувачів – це ті, хто бере участь у всіх або більшості заходів музею, що свідчить про глибокий інтерес і залученість до проєктів.

Станом на кінець 2021 року в основному фонді музею налічується більше 16 тисяч експонатів. Це живопис, графіка, скульптура, кераміка і скло, тканина, дерево, метал, архівно-документальні речі та фото. До повномасштабного вторгнення 2022 року, коли фондове зібрання довелося евакуювати, музей експонував на рік всього 650 із них. Однак працівники застосовували модель частої зміни експозицій, створюючи таким чином можливість для громадськості побачити якомога більше предметів фондів. Водночас відбувалися презентації робіт із приватних колекцій і пересувних експозицій.

Музей має 8 виставкових залів. У мирний час можна було побачити рідкісне зібрання ікон – це зал «Сакрального мистецтва», мистецтво кінця XVIII - початку XX століть, зал із роботами художників-земляків, голограми «Археологічні скарби України», декоративно-ужиткове мистецтво, зал із полотном Войцеха Горація Коссака «Кривава неділя у Петербурзі 9 січня 1905 року», а також картини Петра Оссовського – окрема галерея «Світ і Вітчизна», де до 24 лютого 2022 року були представлені 53 полотна.

Зокрема, найдавнішим експонатом музейної колекції, що експонується у залі сакрального мистецтва, є глек-зерновик IV тисячоліття до нашої ери. Він

належить до трипільської цивілізації, демонструє унікальне світосприйняття культури, їхньої дохристиянської символіки, побуту, мистецьких уподобань.

В експозиції мистецтва кінця XVIII - початку XX століть з-поміж іншого представлені твори художників – засновників Товариства пересувних художніх виставок: Олексія Саврасова, Володимира Маковського, Івана Шишкіна, Вільгельма Катарбинського, Валентина Серова, Костянтина Трутовського, Миколи Масолова, Миколи Реріха. Серед скульптурних творів на особливу увагу заслуговує робота «Перегони з перешкодами» у бронзі Євгена Лансере та скульптура з мармуру «Хлопчик з голубом» Бориса Сакса.

Експозиція з творами художників-земляків представлена десятками відомих прізвищ. Серед них Феодосій Козачинський – той самий, який із 1906 року очолював ВРК при земському реальному училищі.

Голограми археологічних скарбів України – один із найбільш популярних експозиційних блоків музею. Він презентує голографічні зображення справжніх скарбів. Основу експозиції складають зображення предметів, які були частиною легендарного Глодоського (Кіровоградщина) та Мартинівського (Черкащина) курганів. Більшість із них – жіночі прикраси, прикраси до холодної зброї, фібули, візантійський та персидський посуд, японські мініатюрні фігури, пам'ятні медалі тощо.

Картинну галерею нащадка українських акторів Дмитра Гайдамаки та Юлії Шестаківської – Петра Оссовського – музейники називають своєю гордістю. Її відкриття відбулося 18 травня 2007 року. Експозиція містить серії робіт «Чехія та Словаччина», «Болгарія», «Україна», «Польща», «Куба», «Мексика», «Слов'янські портрети», «Мати та Батько», друковані видання тощо.

Упродовж 20 років музей презентував роботи наступних митців: Наталії Федоренко, Любові Кир'янової, Світлани Малишевої, Леоніда Корнєєва, Володимира Федорова, Фелікса Полонського, Бориса Вінтенка, Олександра Осмьоркіна, Юрія Луцкевича, Галини Городнічевої, Анатолія Янєва, Валерія Давидова, Віталія Колесніченка, Леонтія Орлика, Андрія Німенка, Степана

Ніколенка, Олександр Пренко, Аркадія Мацієвського, Анатолія Сузюмова, Петра Оссовського, Якова Калашника, Катерини Рудакової, В'ячеслава Подобеда, Седи Аділханян і Василя Ковалю, Юрія Ботнара, Федора Лагна, Анатолія та Святослава Горбенків, Андрія Ліпатова, Михайла Надєждіна, Андрія Надєждіна, Семена Равського, Івана Похитонова, Миколи Глушченка, Сергія Шаповалова, Георгія Меліхова, Костянтина Трутовського, Володимира Кир'янова, Бориса Єгорова, Станіслава Антонюка, Антона Дворського, Анастасії Шкоди, Андрія Кадигроба, Олександра Демиденка, Леоніда Давиденка, Ігоря Смичека, Сергія Шишка, Надії Падурської, Алли Преображенської, Броніслава Домашина, Марії Ачкасової, Олександра Охупкіна, Андрія Хвороста, Наталії Соловйової, Матвія Гуляєва, Віктора Каверіна, Василя Гелетка, Василя Красьохи, Сергія Бурбела, Костянтина та Світлани Шаповалових, Миколи Прокопенка, Анатолія Шаповалова, Анатолія та Миколи Добролежі, Григорія Гнатюка, Миколи Кумановського, Андрія Шварко, Лю Хаотян, Сергія Дриги, Аліни Давиденко (Ліндау) та інших.

Окрім іменитих художників і митців, Кіровоградський обласний художній музей першим в Україні започаткував виставки дитячих малюків, вихованців художньої школи, дитячих центрів, а також дипломних робіт студентів мистецького факультету.

Окремої уваги вартують виставки в рамках соціальних ініціатив, які мають певний меседж.

Такою була, наприклад, у 2012 році персональна виставка «Містерія літочислення» співачки й ведучої Анжеліки Рудницької під гаслом «Зшиємо любов'ю Україну» до 21-ї річниці незалежності України. Після цієї виставки, Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв налагодив тісну співпрацю із зіркою, яка продовжилася в ряді інших соціальних ініціатив – зокрема, в 2015 році започаткована всеукраїнська акція «Ангели пам'яті», в рамках якої музей разом із охочими виготовляє паперових ангелів і 20 лютого у пам'ять про загиблих під час Революції Гідності, активні жителі вивішують на центральних площах.

У 2016 році, коли на сході України тривали бої, в рамках проекту «У нас єдина доля – ім'я їй Україна» відбулася презентація творів художниць із Маріуполя Донецької області Олени Українцевої та Ганни Торкаєнко. У такий спосіб і самі авторки, й організатори прагнули привернути увагу громадськості до питання єдності українського народу.

Також музей влаштував виставки фотомитців і майстрів декоративно-ужиткового мистецтва.

Зокрема відвідувачі мали змогу бачити світлини учасників щорічного проекту «Погляд», ініційованого у 1996 році Сергієм Гусарченком, фотороботи Михайла Полярного, Валерія Кришні, Антона Наумляка, Ігоря Філіпенка, Сергія Жолонка, Мирослави Липи та інших.

20 червня 2012 року музей презентує пересувну фотовиставку Максима Дондюка «Туберкульоз без купюр» у рамках підтримки програми «Зупинимо туберкульоз в Україні».

4 березня 2013 року Олександр Гляделов привіз фотовиставку про ВІЛ-позитивних жінок-лідерів, які роблять вагомий внесок в подолання епідемії ВІЛ/СНІД в Україні.

Окремі виставки взагалі можна назвати унікальними для обласного центру. Серед таких колекція старожитностей президента України (2005-2010 років) Віктора Ющенка, а також Олега Пінчука, Василя Вовкуна, Петра Гончара, Лідії Лихач. Виставка «Кольори і мелодії українського свята» відбулася у тогочасному Кіровограді 9 березня 2006 року.

Портал «Мислене дерево» тоді описав¹ представлені експонати: скриня і стіл-скриня кінця ХІХ століття з Гуцульщини та скриня ХХ століття з Центральної України, миски і глечики зі Східного Поділля, скатерки і рушники ХІХ століття з Полтавщини, Буковини та Центральної України, вишивані сорочки ХІХ-ХХ століття із Західної України, крайки з Центральної України та пояси з Гуцульщини, дерев'яні скульптури ХVІІІ століття. із Західної України, ікони ХІХ століття з Буковини, ікони «Юрій Змієборець», «Охтирська

¹ Мислене дерево. *Купола*. 2006. Вип. 3. С. 74-75.

Богоматір» та «Богоматір Триручиця» XIX століття з Чернігівщини, подільський килим 1873 року, а також багато інших витворів народно-ужиткового мистецтва.

У збірці Петра Гончара – західноукраїнські та поліські жіночі строї кінця XIX-початку XX століття, жіночі кожухи з Полтавщини, килими кінця XIX століття, дерев'яні скульптури ангелів XVIII століття із Західної України, ікони XVII та XIX століть.

Василь Вовкун представив жіночі та чоловічі сорочки XIX-XX століть із Прикарпаття, Буковини та Поділля.

У колекції Лідії Лихач – прикарпатські ікони XVIII століття «Різдво Христове», «Тайна вечеря» та «Різдво Марії», ікони XIX століття з Черкащини і Полтавщини та інші зразки іконописного мистецтва.

З 2001 року Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв провів щонайменше чотири десятки виставок майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Серед них – Марія Церна, Лариса Зоріна, Валентина Мунтян-Тищенко, Тетяна Протчева, Ольга Коломієць, Віра Роїк, Дмитро Кудря, Олександр Гавриленко, Володимир Крутоус та інші.

Окрім підтримки українського мистецтва, громадських ініціатив, музейники бралися і за суто комерційні проєкти. Наприклад, 2003 року у Кіровоградському обласному художньому музеї вперше запрацювала приїжджа виставка воскових фігур. Для міста це був, якщо не фурор, то доволі яскрава подія.

Але навіть і через такі проєкти вдавалося залучити глядачів на власні стаціонарні експозиції. Такий маркетинговий хід міг зрідка застосовуватися десь до 2008 року. По суті, це мало вигляд, як за часів СРСР продавали дефіцитні продукти, додаючи до них «у нагрузку» якийсь із томів із листами лєніна. В умовах роботи музею цей метод був дієвим.

З початком пандемії Музей мистецтв започатковує віртуальні виставки. На своєму YouTube каналі, у Facebook та Instagram публікує оцифровані

роботи митців – причому, не лише художників. Такі виставки дають можливість більш широкого охоплення аудиторії.

Сюзан Пірс у своїй вступній промові до часопису «Музеї і комунікація»¹ пише, що музеї, існують для того, аби зберігати об'єкти та зразки і, таким чином, передавати власні та від носіїв об'єктів меседжі через виставки, освітню політику тощо.

Водночас чеський музеєзнавець Збинеk Странський продовжує², що «музейна комунікація буде дієвою лише тоді, коли суспільство матиме широкий доступ до музейних колекцій та засвоїть їх».

Тож, чим зрозуміліші, злободенніші й акумулятивніші будуть ці меседжі, тим більше у громадян виникатиме бажання відвідувати музеї, спілкуватися з митцями і поширювати ідеї музею як соціокультурного майданчика.

Водночас виставки додають ваги як музейним фондам, так і приватним колекціям. Як культурним пам'яткам, так і сучасним роботам. Як локальним митцям, так і національним і закордонним.

Модель «Творчі майстер-класи». Таку модель роботи Кіровоградський обласний художній музей започаткував у 2005 році. На той час подібні заходи проводилися не надто часто. Проте охочих їх відвідати було чимало. Із року в рік кількість майстер-класів зростала і станом на 2023-й уявити Музей мистецтв без такої форми взаємодії з відвідувачами практично неможливо. Вони органічно вписалися в ідею розвитку закладу і залучення різних вікових груп. Майстер-класи зацікавили як дітей дошкільного віку, так і школярів, дорослих і відвідувачів третього віку.

Музейники не лише самі працювали з охочими, а й запрошували майстрів. Більше того, працівники музею нерідко влаштовували виїзні майстер-класи для освітніх, соціальних і медичних закладів регіону – як

¹ Pearce S. Collecting as Medium and Message. Museum, Media, Message. Ed. by E. Hopper-Greenhill. L.; N. Y., 1995. 15 с.

² Вайдакер. Ф. Загальна музеологія: Посібник. Львів: «Літопис», 2005. 181 с.

дитячих, так і дорослих. Також практикували тематичні, відповідно до календарних заходів, заняття.

За два десятки років учасники майстер-класів вчилися образотворчому мистецтву, килимарству, виготовляли традиційну українську ляльку-мотанку, виготовляли вироби з природніх матеріалів, кольорових стрічок і солоного тіста, виготовляли маски та аплікації з кольорового паперу, з паперу методом торцювання, вчилися вишивати гладдю, ліпити з глини, розписувати хною, монотипії, виготовляли календарі та декоративні підставки під чашку, півонії з фетру, вчилися петриківському розпису, виготовляли декоративні ялинки та вироби з фоамірану тощо.

Із початком війни на сході, Кіровоградський обласний художній музей започаткував майстер-класи як форму арт-терапії для родин загиблих військових, а також переселенців із територій під обстрілами.

А під час повномасштабного вторгнення майстер-класи набули ще однієї місії: разом із кропивницькою майстринею – тоді ще працівницею музею Олександрою Пренко – учасники виготовляли обереги для бійців.

Таким чином музейники вкотре відреагували на суспільну потребу.

Основним майданчиком проведення майстер-класів у тому числі стала картинна галерея Петра Оссовського «Світ і Вітчизна».

По суті, вона перетворилася на художню студію при музеї (на кшталт тих, що працювали в місті наприкінці ХІХ століття), де керівник Анатолій Кімнатний навчає різним жанрам образотворчого мистецтва усіх охочих.

У вересні 2011 року Кіровоградський обласний художній музей започаткував роботу «Творчої майстерні» для слухачів Вищої народної школи місцевого інституту розвитку людини «Україна».

Рекордним за кількістю проведення майстер-класів був 2017 рік – працівники музею та залучені майстри дали 462 майстер-класи.

Модель «Лідери громадської думки». За 30 років роботи Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв, маючи потужну

підтримку аудиторії, маючи авторитетні наукові кадри, став ще й лідером громадської думки. Музейники нерідко виступали ініціаторами різних акцій, перейменування вулиць, встановлення меморіальних дощок тощо.

Наприклад, у 2008 році за ініціативи Кіровоградського обласного художнього музею в місті встановили пам'ятну дошку відомому художнику-земляку Володимиру Федорову.

Згодом за клопотання працівників музею – художникам Юрію Луцкевичу, Борису Вінтенку, Броніславу Домашину, Василю Остапенку та скульптору Аркадію Мацієвському.

Разом із тим Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв у різні роки клопотав про перейменування вулиць на честь видатних митців.

Зокрема, у 2022 році музейники озвучили ініціативу про присвоєння одній із вулиць Кропивницького ім'я художника Фелікса Полонського, а в 2023 році – Андрія Надєждіна.

Ще одним важливим напрямком громадської роботи музею є систематична підтримка та продукування благочинних ініціатив. Найбільш активно робота велася з 2009-2010 років.

Це локальні акції з підтримки дитячих будинків-інтернатів, це просвітницькі акції для ветеранів, для людей із інвалідністю, це допомога безпритульним тощо.

Модель «Пленери». Дана модель роботи музею не лише була об'єднавчою та промоційною для художницької спільноти регіону, а й мала ще дві місії: перша – це поповнення фондів, друга – розвиток туристичного потенціалу Кіровоградщини. Разом із тим пленери розширили експозиційну діяльність музею, а відтак залучення глядацької спільноти.

Перші два пленери під назвою «Кіровоградщина – очима художників» і «Рідна земля моя» відбулися у 1999 році. За їхніми результатами проводилися виставки.

З того часу пленери стали невід'ємною частиною роботи музейницької команди.

Більше того, художники Кіровоградщини долучалися до національних пленерів-конкурсів, що також давало можливість у мистецьких колах популяризувати регіон.

Так, у 2003 році на той час завідувач відділом науково-дослідної роботи, художник Анатолій Кімнатний став переможцем міжрегіонального етапу молодіжного мистецького пленеру «Мальовнича Україна» й представляв область на всеукраїнському пленері у Львові.

З 1999 року пленер «Кіровоградщина – очима художників» перетворився на постійний проєкт, в рамках якого митці області виїздили у громади. Таким чином народжувалися полотна, які презентували мальовничі куточки регіону, туристичні об'єкти тощо. Серед таких можна згадати з-поміж інших весняні пленери у дендропарку.

У рамках пленерів також промотувалися заходи, такі як фестиваль «Степограй», заснований як фестиваль української народної творчості у селі Карбівка тогочасного Добровеличківського району, та фестиваль авторської пісні «Лісова пісня», що проводився у селищі Оникієве Маловисківського району. Також в епіцентрі уваги художників були фестиваль театрального мистецтва «Вересневі самоцвіти», національний мистецький фестиваль «Кропивницький-2018»,

Наприклад, у 2020 році за результатами пленеру до 50-річчя фестивалю театрального мистецтва «Вересневі самоцвіти» фондове зібрання музею поповнилося на 33 роботи.

Також пленери присвячувалися знаковим подіям на Кіровоградщині. Зокрема 650-річчю Синьоводській битві, що відбулася в селі Торговиця Новоархангельського району, Дню Незалежності України, круглих дат із нагоди заснування самого музею, українського професійного театру, пам'яті відомих митців-земляків тощо.

Уперше в 2023 році в рамках колаборації Музею мистецтв і театру корифеїв відбулася мистецька акція «Вражаючі образи». 13 художників створили полотна акторів театру у сценічних образах.

Модель «Експерсії». Окрім внутрімузейних експерсій, команда закладу першою відновила і задала нового тону експерсіям містом. Фактично це була безпрецедентна акція, оскільки саме художній музей в числі перших почав говорити про туристичний потенціал міста і необхідність його розвитку.

У своїй доповіді в 2012 році на формі «Креативне місто» у тогочасному Кіровограді автор книги «Креативне місто» британець Чарльз Лендрі серед іншого акцентував увагу на тому, що економічний розвиток територій має поєднуватися із культурним розвитком. Після форуму вийшло друком публіцистичне видання у трьох частинах «Витоки та перспективи креативного міста»¹, де зібрані ключові тези виступу та уривки із інших праць. Та подія стала поштовхом для втілення нестандартних ініціатив, серед яких в тому числі можна вважати і експерсії містом.

До перших експерсій містом музейники залучили лідерів громадської думки, журналістів, які зробили потужну промоцію не лише самій ідеї, а й цікавим із точки зору туристичного потенціалу локаціям.

Внутрімузейні експерсії як невід'ємна складова роботи закладу посилювали просвітницький напрямок. Важливим фактором було залучення не лише дорослого населення, а й дітей і підлітків. Так музейники проводили експерсії учням як під час навчального року так і учасникам пришкільних таборів під час канікул, вихованцям дитячих будинків тощо.

Модель «Театр у музеї» - абсолютно нова і несподівана форма взаємодії закладу з аудиторією. Світова практика має приклади, коли музеї створювали колаборацію з театрами і в такій формі доносили відвідувачам інформацію про

¹ Лендрі, Чарльз. Витоки та перспективи креативного міста / переклад із англійської. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 64 с.

суть, епоху, героїв тощо тієї чи іншої виставки. Інакше кажучи, театр і музей взаємодіяли тематично.

Однак Кіровоградський обласний художній музей відійшов від такої форми. Проєкт «Театр у музеї» мав власну ідею – залучення відвідувачів, які любили камерність (те, що пропонував музей), на відміну від традиційних масових вистав (у театрі).

Реалізовували проєкт актор і режисер Юрій Жеребцов, сценограф Павло Босий та звукооператор Володимир Бабіюк. Вони створювали моновистави, які не мали стосунку до експозицій чи тематики роботи музею, але мали успіх у певної частини аудиторії.

Юрій Жеребцов також створив при Кіровоградському обласному художньому музеї молодіжний театр-студію, проводив кастинги і залучав охочих до вистав.

За сім років Юрій Жеребцов поставив 8 моновистав і 2 в рамках роботи театру-студії.

Проте проєкт завершився у 2018 році. Спочатку не стало звукооператора Володимира Бабіюка, згодом у 2019-му й самого ідейного натхненника «Театру в музеї» Юрія Жеребцова.

Модель «Українські весільні традиції та звичаї» / «Шлюб за добу». Обидва проєкти сьогодні діють паралельно. Проте першим був той, що пропонував молодят сам автентичне весілля – з усіма складовими обряду.

У 2017 році запрацював «Шлюб за добу» в рамках державної програми одружень, який легко вписався у такий формат роботи музею.

І перший, і другий логічно вважати суто комерційними проєктами, оскільки послуга весілля в стінах музею є платною для молодят. Утім таке трактування не зовсім відповідне. Запроваджуючи їх, окрім фінансової складової, команда Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв очевидно також переслідувала мету розширення власної аудиторії ще

й у такий спосіб. Адже пари обирають локацію музею для церемонії одруження через гарну архітектуру.

З 2008 по 2023 роки у стінах музею побралосся майже дві з половиною тисячі пар.

Світлини та відео, які роблять учасники святкової події, популяризують музей, а молодятam як бонус проводять екскурсії.

У дослідженні КМІС, замовником якого був Національний музей Ханенків, також зазначалося, що майже 40% інформації про музей громадяни отримують через «сарафанне радіо» і поради знайомих чи друзів.

На жаль, даних про зв'язок між тими, хто замовив церемонію одруження і тими, хто дізнався про це і потім звернувся до музею за такою ж послугою, або просто сам прийшов на екскурсію, а потім привів дітей, немає, але однозначно можна припустити, що причинно-наслідковий зв'язок існує хоча б із тих обставин, що населення міста невелике і комунікація саме через «сарафанне радіо» відбувається дуже активно.

Модель «Селфі в музеї». У 2015 році команда Кіровоградського обласного художнього музею долучилася до міжнародного проєкту «Селфі в музеї» - на рік пізніше за старт флешмобу у Європі.

Його ініціаторкою вважають британську блогерку і мистецтвознавицю Мар Діксон. Вона фотографувалася в музеях зі своєю донькою, а потім запропонувала долучитися до цієї акції й усіх інших.

Так, щороку у третю середу січня у світі відзначається День музейного селфі (Museum Selfie Day).

Місія флешмобу полягає в заохоченні якомога більшої кількості людей до знайомства з історією та мистецтвом у музеях. Місцева команда основний акцент робить на залучення саме молоді, зацікавлення її мистецтвом.

Із тих пір музей збирає відвідувачів і закликає їх фотографуватися з експонатами, які припали до вподоби. Головне – опублікувати далі фото в соцмережі з гештегом #MuseumSelfie.

Із 2015-го до акції долучаються десятки відвідувачів Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв. Натомість команда щоразу обирає найактивніших/найкреативніших авторів селфі та презентує їм сувеніри. Головний приз - річний абонемент на відвідування виставок та експозицій.

Модель «День неспішного мистецтва». Уперше в 2018 році Кіровоградський обласний художній музей приєднався до міжнародної акції, покликаної зупинити так званий «музейний марафон» і навчити відвідувачів відчувати насолоду від повільного споглядання експонатів. (Додаток З)

Її суть полягає в тому, щоб прийти у музей у конкретний час і провести там хоча б більше 10 хвилин перед конкретними творами. Їх може бути не більше п'яти. Відвідувачу пропонується уважно й неквапливо роздивитися, а потім обговорити.

Такий тренд у світі виник у 2009 році. Його ідейник американський бізнес консультант Філ Террі якось помітив, що багато людей не вміють споглядати мистецтво. Світові шедеври більшість бачить не живо, а крізь об'єктиви гаджетів. У середньому, за його спостереженнями, на огляд однієї, наприклад, картини відвідувач витрачає 27 секунд, навряд чи встигаючи відчувати кожну з робіт. Тож акція закликає сповільнитись та відчувати насолоду від вдумливого споглядання мистецтва.

Для першого Slow Art Day Кіровоградський обласний художній музей обрав:

- унікальну мисливську хоругву, створену у XVIII столітті невідомим майстром, яку вважають унікальним екземпляром. Ім'я замовника та автора хоругви, а також місце її створення достеменно невідомі. Є лише версії та припущення, які потребують додаткового дослідження;

- полотно Павла Сведомського «Юродивий»;

- полотно Володимира Федорова «Корифеї українського театру»;

- полотно польського художника Войцеха Горація Коссака «Кривава неділя у Петербурзі 9 січня 1905 року»;

- полотно Петра Оссовського «Мати і батько. Военні роки».

Під час пандемії та повномасштабного вторгнення акцію доповнили онлайнформатом. Працівники музею самостійно споглядали і розповідали про деталі експонатів. Відео публікували у соцмережах.

Модель «Музейна вітальня». Цей проєкт відносно молодий. Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв започаткував його декілька років тому. Це відеоконтент із інтерв'ю з митцями, орієнтований на ту частину аудиторії, яка не завжди встигає на заходи, але хоче тримати руку на пульсі життя закладу і мистецької спільноти регіону.

Наразі героями музейних інтерв'ю стали сім митців – це художники Фелікс Полонський, Анатолій Кімнатний, Ігор Смичек, Олександр Брітцев, Андрій Месюр, Катерина Гусєва, Марія Войченко.

На перший погляд може здатися, що музей продукує занадто багато проєктів, які не дають сфокусуватися аудиторії на чомусь конкретному. Втім цьому є пояснення: глобальна цифровізація і постійне оновлення трендів, змушують команду музейників швидко орієнтуватися й реагувати, аби втримати задану планку на всіх векторах роботи. Як наслідок, нерідко ось таке «промацування» і справляє враження невиправданого плюралізму.

Однак за три десятки років Кіровоградський обласний художній музей / Музей мистецтв визначився з ключовими проєктами, які стали для закладу та його аудиторії традиційними, на які відвідувачі чекають і до яких готуються самі митці.

Абсолютно логічно, що з часом форми комунікації частково викристалізуються і частина проєктів переформатувалася і ще переформатується. Головним чином перед командою стоятиме завдання максимально зберегти гуманізм і самобутність, щоб у глобальному пошуку і

гонитві за згаданими комунікаційними трендами не розпорошувати власні ресурси й далі рухатися за своєю місією і цінностями.

Що таке цінності в контексті діяльності музею? Це насамперед те, у що вірить його спільнота. Це рівність, толерантність, інклюзивність, прозорість, традиції, збереження і примноження спадщини, системність і відкритість, інновації і лідерство, навчання – баланс теорії і практики, критичне мислення і дискусії, професіоналізм і патріотизм, регіональна ідентичність тощо.

Коли ми говоримо про місію музею, то в першу чергу маємо задатися питанням: «Чому?», «Для чого?», «Навіщо існує музей?». І коли музейні працівники можуть із упевненістю на них відповісти (завдяки досвіду, умінням, навичкам, інформації, отриманій через усі комунікаційні канали) – то це вже розуміння, як утілити амбіцію лідерства, а разом із донести цю місію, свої цінності через різні комунікативні канали до громадськості.

3.2. Стратегія діяльності музею у період воєнного стану

Аналізуючи роботу Музею мистецтв під час воєнного стану, слід повернутися до 2014 року, коли відбулася анексія Криму і вторгнення російських військ на схід України. Тобто, до початку великої війни, яка триває десятий рік.

Свій вектор роботи у 2014-2023 роках заклад з-поміж іншого визначив на проведенні патріотичних заходів, на підтримці військових і на акціях для внутрішньо-переміщених українців. У 2014-2015 роках музейники започаткували ряд проєктів, які діють дотепер.

Війна, 2014 рік.

У березні Кіровоградський обласний художній музей започаткував глобальну акцію «Україна – єдина!». Її практична реалізація полягає в тому, що гостям музею пропонують фотографуватися на тлі виставок із плакатами «Україна єдина», «Кіровоградщина – це Україна», «Крим – це Україна» тощо. Лише за рік патріотичної та об'єднувачої акції музею вдалося зібрати понад 12 тисяч світлин. Усі опубліковані у соцмережі.

Музейники зазначають, що де-факто проєкт набув міжнародного масштабу, адже до нього долучалися і відвідувачі закладу з-за кордону, яким розповідали про окупацію, про ворожі атаки тощо. Така просвітницька робота також допомагала формувати позицію України за її межами.

Акцію активно підтримували й тиражували медіа.

Разом із тим музейники приєдналися до безтермінової акції «Замаскована турбота», у рамках якої разом із громадськістю виготовляли і продовжують виготовляти маскувальні сітки для військових із Кіровоградщини.

У вересні музей розгорнув першу експозицію «Герої не вмирають», яку присвятив загиблomu учаснику АТО, музейному працівнику та краєзнавцю Віктору Голому.

Цього ж місяця Кіровоградський обласний художній музей спільно з містянами долучився до вишивання найбільшої мапи України. Об'єднаний проєкт ініціювала громадська діячка, журналістка Ірина Басенко. Участь у вишиванні національного оберегу взяли жителі всіх областей і Криму. Більше шести тисяч людей поставили на полотні площею 3 квадратні метри більше мільйона хрестиків.

У грудні команда музею влаштувала благодійний аукціон «Ялинка для кіборгів». Співорганізаторами виступили управління молоді та спорту обласної державної адміністрації та молодіжна рада при виконавчому комітеті міської ради. Тоді вдалося зібрати 9 тисяч гривень, які скерували на потреби 3-го полку спецпризначення.

З 2014 року Кіровоградський обласний художній музей проводить безоплатні екскурсії дітям із родин переселенців – із Криму, Донбасу та Луганщини.

Війна. 2015 рік.

Окрім акцій і проєктів, які музейники започаткували у 2014-му, і продовжили у 2015-му, другий рік початку великої війни проходив під знаком поглибленого і посиленого патріотичного виховання.

За пів року працівники закладу активно зустрічалися з переселенцями, їхніми дітьми, зі школярами й молоддю Кіровоградщини, з якими проводили просвітницьку роботу у різних форматах – від майстер-класів до круглих столів і лекцій. Розповідали про полеглих героїв, про євроінтеграцію, про українську мову, про героїв Крут, показували документальні фільми про Революцію Гідності, робили тематичні презентації тощо.

Паралельно проводили виставки й експозиції, присвячені військовим і для військових. 16 березня експозицію «Герої не вмирають!» працівники музею перетворюють на пересувну виставку і презентують її у навчальних

закладах. Разом із тим влаштовують пересувні виставки, з якими приїзять до обласного шпиталу, щоб підтримати учасників АТО.

Цього ж року Великодній Благодійний Аукціон, «Ніч музеїв» і проєкт «Музична вітальня» проходять під знаком єдності й у тому числі задля підтримки військових.

Війна. 2016-2021 роки

У цей період команда Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв продовжує розпочаті раніше ініціативи, підтримує учасників АТО / ООС і родини полеглих військових, переселенців. Майстер-класи, виставки, творчі вечори відгукуються багатьом містянам, які не лише долучаються до акцій, а й активно поширюють інформацію про них і беруть активну участь у благодійних зборах.

Війна. 2022 рік.

Кінець лютого став початком повного переформатування роботи музею. Адже всі колекції та фонди заклад оперативно евакуював. Примітно, що з початком повномасштабного вторгнення всі працівники залишилися на робочих місцях і взялися активно волонтерити.

Паралельно актуалізували проєкт «Замаскована турбота», довкола якого згуртували місцевих митців і відвідувачів, разом із якими виготовляли маскувальні сітки. (Додаток Е)

Із перших днів повномасштабного вторгнення мисткиня Олександра Пренко спільно з музейниками започаткувала проєкт зі створення оберегів для військових. Майстриня навчала усіх охочих виготовляти з ниток янголів, яких потім передають захисникам і захисницям. За менш як два місяці 2022 року – з лютого по квітень – охочі сплели понад три сотні оберегів.

Через евакуацію фондів, упродовж двох років музей експонує твори з приватних колекцій і пересувні виставки з інших міст, а також реалізує віртуальні проєкти.

У цей час патріотично-просвітницька робота музею ще більше посилюється.

У квітні 2022-го музей реалізує потужну акцію «Моє ім'я Україна», у рамках якої замінює використання у соціальній рекламі міста теми з «російським кораблем» на дитячі малюнки. На думку музейників, саме образотворчі роботи дітей є близькими і зрозумілими для всіх. До сюжету на прохання військових також додали ілюстрації зруйнованих окупантами будинків. Примітно, що власники рекламних площин погоджуються надати їх для проєкту безоплатно. Тож більше двох сотень дитячих малюнків із патріотичними образотворчими меседжами розмістили на білбордах і сітілайтах по всьому місту.

Водночас Музей мистецтв започатковує проєкт «Мистецтво без укриття», залучаючи до участі поетів, письменників, музикантів, фотомитців, художників, видавців, надаючи їм майданчик для презентацій і спілкування з поціновувачами. Серед авторів також присутні військові. У колі глядачів – сім'ї захисників, родини переселенців тощо.

У 2022-2023 роках пересувні виставки фактично стали основними в діяльності Музею мистецтв. Нерідко вони доповнювалися опціями благодійних аукціонів чи продажу експонатів задля збору коштів на потреби ЗСУ.

Так, Кропивницький побачив виставку розмальованих тубусів від танкових снарядів «Наш дім – Україна» від волонтерів із Кривого Рогу, фотовиставку «Сміливі», присвячену волонтерам Знам'янщини, фотовиставку-інсталяцію «Фортеця Півдня» – Миколаїв. Херсон. Деокуповані території», де на світлинах документально зафіксовано вигляд визволених від окупантів міст та сіл Миколаївщини й частини Херсонщини, виставковий проєкт «Драмтеатр. Маріуполь», що став продовженням висвітлення злочинів окупантами, та десятки інших.

Проте однією з найбільш емоційних музейники і глядачі називають пересувну виставку «Моє серце – сталь, моя кров – Азов!», до якої увійшли

фотографії, військова форма, спорядження та особисті речі з мирного життя 179 загиблих захисників Маріуполя з різних регіонів України, в тому числі з Кіровоградської області. Діяла вона три місяці – з грудня 2022 по лютий 2023 року.

Наразі Музей мистецтв формує образ війни через різні форми взаємодії з відвідувачами. З одного боку це саме ті пересувні виставки, а з іншого – експозиції творів місцевих митців – як професійних, так і аматорів, а також надає можливість долучитися до процесу музикантам, літераторам та іншим творчим людям.

Водночас за 2022 рік фонди поповнилися багатьма експонатами¹. Усі Музей мистецтв презентував у лютому 2023-го. Серед них роботи внутрішньо-переміщених осіб: дерев'яні тарелі харківських митців Юрія Богмата й Інни Бибич, Олександра Брітцева, тканинні вироби, створені переселенками під керівництвом заслуженої майстрині народної творчості України Олександри Пренко, а також керамічні твори загиблої захисниці Ольги Мельстер та інші.

Команда Музею мистецтв розуміє, що війна і перемога України в ній стануть топ-темами на найближчі роки для меморіалізації. Базу готують уже зараз і паралельно працюють над тим, щоб максимально згуртувати навколо себе спільноту, яка також напрацьовуватиме пул воєнних музейних артефактів.

¹ У Кропивницькому відкрилася виставка «Мистецькі здобутки воєнного часу». Fotoinform. 2023. 04 лютого. URL: <http://www.fotoinform.net/news/novosti-na-ukrainskom-yazike/u-kropivnitskomu-vidkrilasya-vistavka-mistetski-zdobutki-vonnogo-chasu-foto.html> (дата звернення: 04.01.2023).

ВИСНОВКИ

Аналізуючи роботу Кіровоградського обласного художнього музею / Музею мистецтв – від зародження мрії про створення закладу і перших виставок, від появи галереї і до її знищення, а далі відродження і переродження, що тривали з кінця XIX століття і донині, можна чітко простежити, як змінювалися не тільки мислення й реалізація ідеологічних функцій музею, а й те як формувався потужний соціокультурний хаб на Кіровоградщині.

Звісно, ідеалізувати процес не варто, адже система репрезентацій ідей все ще наздоганяє час. Тим не менш, добре помітні прагнення конкурувати і боротися за свого відвідувача.

Та навіть в умовах трансформаційних процесів, Музей мистецтв сьогодні упевнено функціонує в рамках своєї концепції стати соціокультурним майданчиком №1 у регіоні і йому це вдається.

Закордонні музеологи доволі давно дійшли висновку, що успіх музею вимірюється не його безпосередніми прибутками, а популярністю і престижністю, бажанням людей ходити в музей, проводити там час, робити відгуки і приводити рідних чи знайомих. Людина, відвідувач – це основний капітал. Музей мистецтв вчасно зрозумів цей меседж – саме тому існує плюралізм проєктів і непереборне бажання відповідати сучасним трендам.

Проте, поглиблене вивчення діяльності музею показало і напрямки, які необхідно підсилити команді.

Перше, і це ключовий момент, ґрунтовне вивчення аудиторії. Адже знати своїх відвідувачів і потенційних партнерів – основа успіху. Це не означає, що музей має виконувати всі забаганки власної аудиторії, але відчувати її потреби й реагувати на запит слід уміти. Зрештою, ефективний маркетинг полягає в тому, що більш успішний той, хто продукує щось принципово нове і тим самим формує попит, а не рухається наздогін.

Відтак, Центральноукраїнський національний технічний університет міг би стати науково-ресурсною платформою для проведення дослідження з вивчення аудиторії Музею мистецтв і розробки маркетингової стратегії.

З огляду на той факт, що в Україні оголошений воєнний стан і не відомо, коли він завершиться, таке вивчення аудиторії можна провести навіть у 2024 році і підготувати короткострокову стратегію розвитку Музею мистецтв, наприклад, на 2025 рік.

Друге, як показало наше дослідження, Музей мистецтв упевнено вийшов за рамки свого фізичного простору. Онлайн комунікація, онлайн заходи посилилися у час пандемії і продовжилися під час повномасштабного вторгнення. Завдяки цифровим технологіям, команда музею продовжує розкривати контент музею, роблячи його фонди й проєкти більш доступними і відкритими. У цьому контексті слід звернути увагу музею на власний сайт.

Оскільки через війну доступ до порталу закритий, цей час можна використати для його модернізації, застосувавши в осучасненні передові технології. Наприклад, із-поміж іншого підготувати й завантажити аудіогіди основних експозицій, підготувати віртуальну подорож музеєм, додати на сайт історії експонатів тощо.

Адже сайт музею – це його обличчя і коли ми говоримо про сучасний соціокультурний центр офлайн, то це означає, що він має бути таким і онлайн.

Третє, моніторинг сайтів різних музеїв світу – як дуже відомих, так і локальних, показав, наскільки відкрито і прозоро вони позиціонують свою роботу. В цій частині слід зупинитися на необхідності підготувати й у подальшому презентувати Музеєм мистецтв своїх місії та цінностей.

Четверте, окрім уже існуючих проєктів, Музею мистецтв бракує чітко окресленого комерційного для сучасних митців. Тобто, ми бачимо масу різних напрямків, соціальних івентів за участю митців, але ми не бачимо, наприклад бізнес-хабу, який би давав можливість митцям (а це не тільки художники, а й дизайнери, скульптори тощо) не лише творити, а й генерувати ідеї і продавати їх на майданчику музею. Інакше кажучи, створити арт-інкубатор із

виставковою залю. Особливо зараз у час повномасштабного вторгнення, коли фонди евакуйовані, такий проєкт міг стати не лише промоційним, а й комерційно доцільним.

П'яте. Не всі музеї мають власний вуличний простір, але ті, у кого він є, використовують його для залучення відвідувачів, для проведення заходів і різних мистецьких акцій.

Під час створення стінопису «Серце міста» у 2019-му Музей мистецтв наголошував на доцільності облаштування площі поряд із муралом, яка б стала не лише туристично-рекреаційною зоною, а й компактним арт-комплексом.

У 2021 році Музей мистецтв подав заявку на участь у громадському бюджеті Кропивницького і виграв¹ фінансову можливість облаштувати такий арт-простір.

Відповідно до проєкту, передбачалося, що мистецький простір «Серце міста» буде сучасно модернізованою Меккою для митців і шанувальників мистецтва та включати в себе влаштування лавок для відпочинку, сучасних оригінальних тумб для розміщення реклами культурних заходів, що відбуваються у місті, оздоблення території зеленими насадженнями, сучасне енергозберігаюче освітлення, можливе у подальшому встановлення пам'ятного знаку на честь видатних митців-земляків, спеціальні вуличні меблі з врахуванням потреб людей із інвалідністю тощо.

Повномасштабне вторгнення поставило на паузу реалізацію проєкту, яка мала відбутися у 2022 році. Але важливо, що в цьому контексті команда музею розуміє актуальність потреби у такому просторі, як платформи для громадського діалогу.

Шосте. Portland Art museum (США) у 1959 році створив так звану «галерею оренди²», яка надає охочим доступ до робіт кращих регіональних художників. У рамках музейного членства, кожен його учасник має можливість орендувати полотна на певний час для експонування, наприклад, в офісі чи

¹ Платформа електронної демократії DEM. Проєкт № 29-М «Мистецький простір «Серце міста». URL: <https://budget.e-dem.ua/3510100000/project/18412?compid=2383> (дата звернення: 04.01.2023).

² Rental sales gallery. Portland Art Museum. URL: <https://rentalsalesgallery.com> (дата звернення: 04.01.2023)

вдома. Наразі в галереї представлені дві сотні художників із Орегона і штату Вашингтон.

Така практика могла б також стати корисною для Музею мистецтв як у сенсі промоції молодих митців, так і в контексті втілення нестандартних підходів у роботі.

Сьоме. Міфи і легенди. Нерідко такий маркетинговий хід, що розрахований зазвичай на туристів, привертає увагу і самих жителів громади. Якщо звернутися до консервативної суті музею, який іще багатьма сприймається радше як об'єкт-хранитель історичної та культурної спадщини, де спілкуватися можна пошепки, а краще взагалі мовчати, то напевне серед тисяч експонатів Музею мистецтв знайдеться десяток тих, які мають цікаву історію походження (а якщо не мають, то її можна підготувати). Через комунікативний ланцюжок музей – медіа – люди та музей – медіа – люди – сарафанне радіо – люди можна привернути увагу до музею.

На перший погляд, такий інфопривід може бути разовий, але навіть із урахуванням цього, так звана легенда буде жити у стінах музею і це те, що запам'ятається відвідувачам із-поміж великої кількості інших інформаційних файлів.

Восьме. Штучний інтелект – новий діджитал тренд і мастхев. Використання ШІ в роботі музею, наприклад, описала дизайнерська компанія Bluecadet¹. Зокрема, експерти пояснюють, що музеї мистецтв можуть застосовувати ШІ у відеокамерах спостереження для вивчення того, як відвідувачі взаємодіють із експонатами. Така інформація допоможе краще зрозуміти аудиторію та оптимізувати її враження від виставки.

У своїй статті «Як музеї використовують ШІ і чи стане він майбутнім для музеїв?»² Лорен Стікс зазначає, що ще з 2015 року великі світові музеї і галереї практикують використання штучного інтелекту для вивчення поведінки

¹ Bluecadet. Artificial intelligence (AI) and the Modern Museum. *LinkedIn*. 2023. 4 April. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/artificial-intelligence-ai-modern-museum-bluecadet-interactive> (дата звернення: 04.01.2023).

² Styx L. How are museums using artificial intelligence, and is AI the future of museums? *Museum Next*. 2023. 18 June. URL: <https://www.museumnext.com/article/artificial-intelligence-and-the-future-of-museums/> (дата звернення: 04.01.2023).

відвідувачів у мистецьких просторах, а також для вивчення запитів і реакцій людей на твори мистецтва.

Водночас вона цитує статтю директорки Американського альянсу музеїв Центру за майбутнє музеїв у *New York Times*, яка зазначала, що застосування ШІ музеями дозволить відвідувачам взаємодіяти з історичними діячами за допомогою чат-ботів. У 2023 році це стало можливим, коли ряд музеїв «оживив» художників за допомогою ШІ.

У контексті роботи Музею мистецтв такий технологічний поштовх також можливий, адже це те, що зараз викликає особливий інтерес у відвідувачів.

Однак, світові музейні тренди є лише дороговказами, а не аксіомами, яких необхідно дотримуватися. Кожен музей самостійно приймає рішення, який шлях розвитку й трансформацій обрати.

Історія створення Музею мистецтв і перетворення його в потужний соціокультурний центр Кіровоградської області – це поєднання тисяч імпульсів небайдужих людей, які прагнули й прагнуть не лише зберегти культурні цінності регіону й України, а й примножувати їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Барви степу: Живопис. Графіка. Скульптура. Кераміка. Декоративно-прикладне мистецтво. Упор.: М. Надєждін, А. Надєждін, А. Хворост. Подіум, 2021. 149 с.
3. Березовська О. Благодійне мистецтво: все про Великодній аукціон у Кропивницькому (фото). 2018. 22 березня. URL: <https://dostyp.com.ua/novini/blaghodiinie-mistietstvo-vsie-pro-vielikodnii-auktsion-u-kropivnits-komu-foto/> (дата звернення: 04.01.2023).
4. Боса І. Діяльність Товариства пересувних художніх виставок і його вплив на художнє життя Єлисаветграда кінця XIX – початку XX ст. Деякі аспекти провінційної художньої критики. *Питання культурології*. 2015. Вип. 31. С. 29–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pk1_2015_31_6 (дата звернення: 04.01.2023).
5. Боса І. Роль вечірніх рисувальних і креслярських класів при Єлисаветградському земському реальному училищі у професійному становленні митців кінця XIX – початку XX століття. *Етика і естетика педагогічної дії*. 2019. №20, 128 с.
6. Босько В. М. Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел (1873–1914). *Вечірня газета*. 2010. 16 липня. С. 7; 2010. 23 липня. С. 7.
7. Босько В. Історичний календар Кіровоградщини. Люди. Події. Факти. 2022 рік. Нариси та розвідки з історії художнього життя краю: Земська рисувальна школа, митці, колекціонери, виставки, картини, ікони. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 3 с.
8. Босько В. М. Кіровоградська картинна галерея: путівник. Дніпропетровськ: Промінь, 1985. 56 с.
9. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник. Львів: Літопис, 2005. 628 с.

10. Великодній благодійний аукціон. Кіровоград 2009–2016 роки. [б. в.], 2017. 10 с.
11. Вербицька П. В. Музей як комунікативний та освітній простір: навчальний посібник. Львів: Львівська політехніка, 2017. 229 с.
12. Верховна Рада України, Вишиту карту «Україна – разом!» представлено у парламенті як символ прагнення українців до національної єдності та міцної державності. 2019. 15 січня. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/166512.html> (дата звернення: 04.01.2023).
13. Виноградова О. В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник. Львів: Магнолія-2006, 2015. 183 с.
14. Власюк О. Як музеї спілкуються зі своєю аудиторією. *Medialab*. 2020. 16 жовтня. URL: <https://medialab.online/news/communication-museums/> (дата звернення: 04.01.2023).
15. Дар'єва Я. Як у Кіровограді відзначили 10-річчя галереї Петра Оссовського (фоторепортаж). *Dozor*. 2017. 19 травня. URL: <https://dozor.kr.ua/post/yak-u-kirovogradi-vidznachili-10-richchya-galerei-petra-ossovskogo-fotoreportazh-1599.html> (дата звернення: 04.01.2023).
16. Довжук І. В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник. Видавництво СНУ ім. В. Даля, 2008. 163 с.
17. Іванов П., Добрань А. У Кропивницькому відкрили виставку фотографій та речей загиблих захисників Маріуполя. *Суспільне. Кропивницький*. 2022. 8 грудня. URL: <https://suspilne.media/334492-u-kropivnickomu-vidkrili-vistavku-fotografij-ta-recej-zagiblih-zahisnikiv-mariupola/> (дата звернення: 04.01.2023).
18. Іванов П. Художній музей у Кропивницькому перейменували на музей мистецтв. *Суспільне. Кропивницький*. 2020. 19 липня. URL: <https://suspilne.media/49138-hudoznij-muzej-u-kropivnickomu-perejmenuvali-na-muzej-mistectv/> (дата звернення: 04.01.2023).
19. Ідема Й. Як ходити до музею. Харків: Фабула, 2019. 132 с.

20. Картинна галерея Петра Оссовського «Світ і Вітчизна»: [б. в.], 2012. 20 с.
21. Картинна галерея Оссовського стане музеєм. *Кіровоградська правда*. 2015. 03 серпня. URL: <https://www.pravda-kr.com.ua/najsvizhishe/3502-kartinna-galereya-imeni-ossovskogo-stane-muzeem.html> (дата звернення: 04.01.2023).
22. Кіровоградський обласний художній музей: альбом. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 65 с.
23. Кіровоградський обласний художній музей: [б. в.], 2012. 20 с.
24. Картинна галерея Петра Оссовського «Світ і Вітчизна»: [б. в.], 2012. 20 с.
25. Кіровоградський художній музей проводить майстер-клас для дітей. *Ранкове місто*. 2017. 8 вер. URL: <https://ugorod.kr.ua/news/2017-09-08-60139.html> (дата звернення: 04.01.2023).
26. Ковальова А. Порцеляна, якій понад 100 років. Меценатка з Канади передала сімейну колекцію Кропивницькому музею. *Суспільне. Кропивницький*. 2021. 10 жовтня. URL: <https://suspilne.media/culture/170785-porcelana-akij-bilse-100-rokiv-mecenatka-z-kanadi-peredala-simejnu-kolekciu-kropivnickomu-muzeu/> (дата звернення: 04.01.2023).
27. Кодекс музейної етики. Український національний комітет міжнародної ради музеїв. URL: <http://icom.in.ua/kodeks-muzejinoyi-etiki/> (дата звернення: 04.01.2023).
28. Кропивницька міська рада. «Україна – це свобода»: 27-метровий патріотичний мурал відкрили у Кропивницькому. 2022. 19 серпня. URL: <https://www.kr-rada.gov.ua/news/ukrayina-tse-svoboda-27-metroviy-patriotichniy-mural-vidkrili-u-kropivnitskomu.html> (дата звернення: 04.01.2023).
29. Культурологічна думка: щорічник наукових праць. Інститут культурології Академії мистецтв України. 2010. №2. 191 с.
30. «Лицарі степу» в зібранні обласного художнього музею : комплект листівок. [Б. в.], 2019. 24 с.

31. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. URL: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_3/13.pdf (дата звернення: 04.01.2023).
32. Мєро Ф. Музеї та суспільство. *Народна творчість та етнографія*. 2006. №6. С. 40-48.
33. Мислене дерево. *Купола*. 2006 р. Вип. 3. С.74–75.
34. Мистецький потенціал області. *Перспективи створення мережі музеїв мистецького профілю: Обласна конференція: для директорів та наукових співробітників базових районних, міських музеїв області (програми, тези виступів)*. 2005. 35 с.
35. Міністерство культури України. Наказ. Про затвердження Положення про Експертно-фондову раду з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культурних цінностей, обернених відповідно до закону в дохід держави. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1332-17#Text> (дата звернення: 04.01.2023).
36. Музеєзнавство та музейно-виставкова справа: опорний конспект лекцій. Київ: КНТЕУ, 2015. 74 с.
37. Музей і відвідувач: методичні розробки, сценарії, концепції. [Б. в.], 2005. 148 с.
38. Музей: менеджмент і освітня діяльність / упор. З. Мазурик, Г. Аартс. Львів: Літопис, 2009. 223 с.
39. Музей мистецтв, альбом. Кропивницький: Антураж А, 2020. 206 с.
40. Музей мистецтв запрошує на майстер-класи. *Гречка*. 2022. 08 січня. URL: <https://gre4ka.info/anonsy/67496-muzei-mystetstv-zaproshuie-na-maister-klasy> (дата звернення: 04.01.2023).
41. Музей мистецтв запрошує на майстер-клас. *Ранкове місто*. 2023. 7 серп. URL: <https://ugorod.kr.ua/news/2023-08-07-94214.html> (дата звернення: 04.01.2023).

42. Музей мистецтв ініціює перейменування однієї з вулиць Кропивницького на честь Полонського. *Без купюр*. 2022. 22 Червня. URL: <https://www.kypur.net/hudmuzej-inicziyuye-perejmenuvannya-odniyeyi-z-vulydzi-kropyvnyczikogo-na-chesti-polonsikogo/> (дата звернення: 04.01.2023).
43. Музей мистецтв. Кропивницький: Антураж А, 2020. 23 с.
44. Музей мистецтв презентував проєкт подкастів. *Без купюр*. 2022. 3 серпня. URL: <https://www.kypur.net/museum-of-art-presented-project-podcasts/> (дата звернення: 04.01.2023).
45. Наукові записки. 2014. Випуск 30. URL: http://dpm.pip-mollusca.org/tom/30/t30_full.pdf (дата звернення: 04.01.2023).
46. Національний науково-дослідний реставраційний центр України. Хроніка реставрації полотна Войцеха Коссака «Кривава неділя у Петербурзі 9 січня 1905 року» в Кіровоградському обласному художньому музеї. URL: <http://restorer.kiev.ua/?p=2983> (дата звернення: 04.01.2023).
47. Носко К. Українські художні музеї за 30 років: як змінювались та чого чекати у майбутньому. *Суспільне. Культура*. 2021. 10 листопада. URL: <https://suspilne.media/culture/179334-ukrainski-hudozni-muzei-za-30-rokiv-ak-zminuvalis-ta-cogo-cekati-u-majbutnomu/> (дата звернення: 04.01.2023).
48. Образотворче мистецтво на Кіровоградщині. *Традиції, сьогодення та перспективи розвитку*: обласна конференція для директорів та наукових співробітників базових районних, міських музеїв області: (програма, тези виступів). 2006. 34 с.
49. Овчаренко Л. Народні виставки картин В'ячеслава Розвадовського (1904–1906). *Етнічна історія народів Європи*. 2014. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2014/43/articles/8.pdf> (дата звернення: 04.01.2023).
50. Олександрівська районна державна адміністрація. На Кіровоградщину завітали музейники з усієї України. 2015. 11 вересня. URL: <https://olexrda.kr-admin.gov.ua/na-kirovogradshhinu-zavitali-muzeyniki-z-usiyei-ukrayini/> (дата звернення: 04.01.2023).

51. Особливості функціонування музеїв мистецького профілю: обласний семінар: для директорів та наукових співробітників базових районних, міських музеїв області (програми, тези виступів). 2005. 41 с
52. Оцифровані файли щорічника за 1913 рік. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/elib/golosuga1913/golosuga1913.pdf> (дата звернення: 04.01.2023).
53. Паньків І. Скансени в соціо-культурному просторі України: перспективи розвитку та міжнародний досвід. URL: <https://www.pyrohiv.com/activities/skanseni-v-sotsio-kulturnomu-prostori-ukraini-perspektivi-rozvitku-ta-mizhnarodniy-dosvid.html> (дата звернення: 04.01.2023).
54. Платформа електронної демократії DEM. Проєкт №29-М «Мистецький простір «Серце міста». URL: <https://budget.e-dem.ua/3510100000/project/18412?compid=2383> (дата звернення: 04.01.2023).
55. Руденко Г. «Музейна людина»: колективний портрет українців, які відвідують музеї. *Історична правда*. 2013. 15 липня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/15/130138/> (дата звернення: 04.01.2023).
56. Рябчук С. 5 способів зробити День неспішного мистецтва незабутнім. *Українська правда*. 2019. 4 квітня. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/04/4/236370/> (дата звернення: 04.01.2023).
57. Саржевський А. Календарі створюють і діти, і дорослі: майстер-класи обласного музею... *Голос України*. 2017. 13 січня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/282501> (дата звернення: 04.01.2023).
58. Смаглій К. Європейський досвід реформування музейної сфери: уроки для України. *Будуємо нову Україну*: збірник конференції (26–27 листопада 2014 р., м. Київ). Київ: Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2015. С. 138–154.
59. Смаглій К. Найкращий музей Європи – приватний. *Українська правда*. 2014. 19 травня. URL:

<https://life.pravda.com.ua/culture/2014/05/19/168868/> (дата звернення: 04.01.2023).

60. Словник-довідник термінології музейництва. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 126 с.

61. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу. Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. 166 с.

62. Творчий доробок Петра Оссовського: матеріали науково-практичної конференції «Картинна галерея Петра Оссовського «Світ і Вітчизна» - як вагомий туристичний об'єкт України. Творчий доробок Петра Оссовського», присвячена 85-річчю з дня народження художника. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2010. 67 с.

63. Театральне сяйво Степової Еллади у зібранні Музею мистецтв: комплект листівок. [б. в.], 2020. 26 с.

64. Ткаченко Т. О. Козачинський Феодосій Сафонович. Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. URL: <https://esu.com.ua/article-8123> (дата звернення: 04.01.2023).

65. Ткаченко Тетяна. Проведення SWOT-аналізу на прикладі Кіровоградського обласного художнього музею. Музей: менеджмент і освітня діяльність. Львів, 2009. 223 с.

66. Товариство пересувних художніх виставок. Листи, документи. 1869–1899.1987. В 2-х т.

67. Український національний комітет міжнародної ради музеїв. Міжнародний день музеїв. URL: <http://icom.in.ua/den-muzeyiv/> (дата звернення: 04.01.2023).

68. У Кропивницькому відкрилася виставка «Мистецькі здобутки воєнного часу». *Fotoinform*. 2023. 04 лютого. URL: <http://www.fotoinform.net/news/novosti-na-ukrainskom-yazike/u-kropivnitskomu-vidkrilasya-vistavka-mistetski-zdobutki-vonnogo-chasu-foto.html> (дата звернення: 04.01.2023).

69. У Кропивницькому музей мистецтв запрошує на майстер-класи та експозиції. *Fotoinform*. 2020. 07 грудня. URL: <http://fotoinform.net/news/novosti-na-ukrainskom-yazike/u-kropivnitskomu-muzei-mistetstv-zaproshu-na-mayster-klasi-ta-ekspozitsiyi-7-12-2020.html> (дата звернення: 04.01.2023).
70. У Кропивницькому презентували раритетні картини, викрадені минулого століття (фото). *Гречка*. 2016. 22 вересня. URL: <https://gre4ka.info/kultura/u-kropyvnytskomu-prezentuvaly-rarytetni-kartyny-vykradeni-mynuloho-stolittia-foto/> (дата звернення: 04.01.2023).
71. СБУ передала музею 19 картин, вилучених у контрабандистів 10 років тому. *УНІАН*. 2008.02 серпня. URL: <https://www.unian.ua/society/97588-sbu-peredala-muzeiu-19-kartin-vilucheni-h-u-kontrabandistiv-10-rokiv-tomu.html> (дата звернення: 04.01.2023).
72. Федченко К. Музей, у якому живе мистецтво (фото). *Точка доступу*. 2023. 23 січня. URL: <https://dostyp.com.ua/novini/muzej-u-yakomu-zhive-mistectvo/> (дата звернення: 04.01.2023).
73. Фер М. Партиципація як засіб від музейної деменції. *Музейний простір*. 2015. № 3–4. С. 21–29.
74. Фер М. Партиципація як засіб від музейної деменції. 2016. Липень. URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=yWOOM4QsvU4> (дата звернення: 04.01.2023).
75. Фицик Л. Трансформація культурного простору європейського глобального міста: сучасні тенденції. *Південний архів*. 2022. №37. URL: <https://pahs.journal.kspu.edu/index.php/pahs/article/view/42/41> (дата звернення: 04.01.2023).
76. Шевченкіана з фондів Кіровоградського обласного художнього музею. 2018. 24 с.
77. Юрченко О. Театральний бренд нашого міста у творах образотворчого мистецтва з фондів зібрання обласного художнього музею. *Між Бугом і Дніпром: науково-красознавчий вісник Центральної України*. Центральноукраїнське видавництво-2014. 2019. №12. 37 с.

78. Шевченкіана з фондів Кіровоградського обласного художнього музею, 2018. 24 с.
79. 50 днів за 30 секунд: як створювали новий мурал у центрі Кропивницького (відео), *Гречка*. 2022. 02 листопада. URL: <https://gre4ka.info/suspilstvo/71615-50-dniv-za-30-sekund-iaak-stvoriuvay-novyi-mural-u-tsentri-kropyvnytskoho-video/> (дата звернення: 04.01.2023).
80. Balkan Museum Network. Mission, vision and values. URL: <https://www.bmuseums.net/mission-vision-and-values/> (дата звернення: 04.01.2023).
81. Bautista Smith, S. The Social Function of Museums in the Digital Age. *The International journal of the arts in society*. 2012. 04. URL: <http://www.susanasmithbautista.com/wp-content/uploads/2012/04/The-Social-Function-of-Museums-in-the-Digital-Age.pdf> (дата звернення: 04.01.2023).
82. Bluecadet. Artificial intelligence (AI) and the Modern Museum. *LinkedIn*. 2023. 04 April 4. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/artificial-intelligence-ai-modern-museum-bluecadet-interactive> (дата звернення: 04.01.2023).
83. Facebook-група ММ (Музей мистецтв). URL: <https://www.facebook.com/groups/khudojniymusey/> (дата звернення: 04.01.2023).
84. ICOM. International council of museums. Museum Definition. 2022. August 24. URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (дата звернення: 04.01.2023).
85. ICOM. International council of museums. Museum Definition. 2022. August 24. URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (дата звернення: 04.01.2023).
86. Instagram. artmuzeum.kr.ua. URL: <https://www.instagram.com/artmuzeum.kr.ua/> (дата звернення: 04.01.2023).
87. Pearce, S. Collecting as Medium and Message. *Museum, Media, Message* / Ed. by E. Hopper-Greenhill. L.; N. Y., 1995. С. 15.

88. У Кропивницькому художній музей запрошує на майстер-класи, виставки та експозиції. *Persha*. 2016. 15 жовтня. URL: <https://persha.kr.ua/news/life/96229-u-kropyvnytskomu-hudozhnij-muzej-zaproschuye-na-majster-klassy-vystavky-ta-ekspozytsiyi/> (дата звернення: 04.01.2023).
89. Museum. В Кіровограді відкрили меморіальну дошку Юрію Луцкевичу. *Prostir*. 2014. 13 вересня. URL: <http://prostir.museum.ua/post/33365> (дата звернення: 04.01.2023).
90. Rental sales gallery. *Portland Art Museum*. URL: <https://rentalsalesgallery.com> (дата звернення: 04.01.2023).
91. Rodini, E. The changing social functions of art museums. URL: <https://smarthistory.org/social-functions-art-museums/> (дата звернення: 04.01.2023).
92. Styx, L. How are museums using artificial intelligence, and is AI the future of museums? *Museum Next*, June 18 2023. URL: <https://www.museumnext.com/article/artificial-intelligence-and-the-future-of-museums/> (дата звернення: 04.01.2023).
93. SUNO. Southern university of New Orleans. Museum studies. Mission, Vision and Core Values. URL: <https://www.suno.edu/page/Museum-Studies-mission-vision-and-core-values> (дата звернення: 04.01.2023).
94. Telegram. Музей мистецтв. URL: https://t.me/Art_museum_Kropyvnytskyi (дата звернення: 04.01.2023).
95. Майстер-клас з монотипії «Весняний настрій». *Tusovka*. 2016. 24 червня. URL: <https://tusovka.kr.ua/news/2016/04/20/maister-klas-z-monotipii-vesnjanii-nastrii> (дата звернення: 04.01.2023).
96. YouTube. Музей мистецтв Art museum. URL: <http://www.youtube.com/@artmuseum7054> (дата звернення: 04.01.2023).
97. Zbruc. Українські музеї після 24.02.22: сила і вразливість «культурного фронту». URL: <https://zbruc.eu/node/115415> (дата звернення: 04.01.2023).